

Šta se događa kada umremo?

Biblijsko gledište na smrt i vaskrsenje

Priručnik za podsticanje obnove biblijske vere

Anthony F. Buzzard M.A. (Oxon.), M.A.Th.

„Ne divite se ovome, jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas Sina Božijeg, Ne divite se ovome, jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas Sina Božijeg“
(Jovan 5:28,29).

Za izdanje na srpskom jeziku:
www.biblijski-monoteizam.com
April 2016

Prevod sa engleskog:
Marija Ivković

Korektura:
Aleksandar Vuksanović

Naslov originala:

What Happens When We Die?

A Biblical View of Death and Resurrection

A study booklet to further the restoration of Biblical faith

Anthony F. Buzzard M.A. (Oxon.), M.A.Th.

Restoration Fellowship

[www .restorationfellowship.org](http://www.restorationfellowship.org)

©1986, 2002

SADRŽAJ

Poglavlje 1	OBNAVLJANJE BIBLIJSKE PERSPEKTIVE	3
	Biblijsko gledište na besmrtnost	
Poglavlje 2	BIBLIJSKA DOKTRINA ČOVEKA	13
	Platonska prepreka	
	Biblijski koncept „duše“	
	Ključna poenta	
	„Duh“ u Bibliji	
Poglavlje 3	MESTO I STANJE U KOME SE NALAZE MRTVI	24
	San smrti	
	Podizanje Lazara	
	Tyndale-ov protest	
	Isusova smrt	
	Potreba za ispravnom biblijskom doktrinom čoveka	
	Drugi proučavaoci biblije	
Poglavlje 4	TRADICIONALNO UPORIŠTE POPULARNE TEOLOGIJE ...	35
	Ozbiljne poteškoće	
	Nepomirljiva protivrečnost	
	Nevoljnost za preispitivanje tradicije	
	Neophodni ključ problema	
	Nepošteno tretiranje Svetog Pisma	
	Šta Pavle misli?	
	Jedinstvo Pavlove eshatologije	
	Detaljno tumačenje 2. Korinćanima 5	
	Filipljanima 1:21-23	
Poglavlje 5	BOGATAŠ I LAZAR I LOPOV SA KRSTA	50
	Nebiblijske pretpostavke	
	Mesijanska trpeza	
	Poetska slikovitost?	
	Lopov na krstu	
	Jovan 11:26	
	Život pre vaskrsenja?	
Poglavlje 6	PAKAO I UČENJA APOSTOLA	59
	Platonova pobjeda	
Poglavlje 7	SVEDOČANSTVA ANTIČKIH I SAVREMENIH NAUČNIKA	62
	Zaboravljena ortodoksija Irineja i Justina Mučenika	
	Irinej: Protiv jeresi	
	Justin Mučenik: Dijalog sa Trifonom	
	Svedočenje naučnika	
	Poziv	
Indeks biblijskih citata		73

Obnavljanje biblijske perspektive

AKO JE SAVREMENO SEKULARNO DRUŠTVO zadržalo i malo interesa za bilo koji aspekt religije, to je onda svakako pitanje života posle smrti – i to samo da se daju odgovori za radoznanu mladež. Vera u realnost zagrobnog života izgleda da ne postoji, budući da je članak u časopisu *NOW* iz decembra 1979. godine naveo zaprepašćujuću statistiku da 50% onih koji tvrde da su hrišćani i aktivni članovi Crkve Engleske ne veruju u zagrobni život! A ipak, po Novozavetnim merilima, hrišćanstvo bez verovanja u zagrobni život predstavlja apsurdnu kontradikciju. Zaista, tendencija da se sumnja u buduće vaskrsenje vernih je izazvala neke od najoštrijih Pavlovih izjava. On je crkvi u Korintu napisao:

Jer vam najpre predadoh šta i primih da Hristos umre za grehe naše, po pismu, i da bi ukopan, i da usta treći dan, po pismu, i da se javi Kifi, potom jedanaestorici apostola; A potom Ga videše jednom više od pet stotina braće, od kojih mnogi žive i sad, a neki i pomreše; A potom se javi Jakovu, pa onda svima apostolima;

A posle svih javi se i meni...Bio dakle ja ili oni, tako propovedamo, i tako verovaste.

A ako se Hristos propoveda da ustade iz mrtvih, kako govore neki među vama da nema vaskrsenja mrtvih? I ako nema vaskrsenja mrtvih, to ni

Hristos ne usta. A ako Hristos ne usta, uzalud dakle propovedanje naše, a uzalud i vera vaša. A nalazimo se i lažni svedoci Božiji što svedočimo na Boga da vaskrse Hrista, kog ne vaskrse kad mrtvi ne ustaju. Jer ako mrtvi ne ustaju, ni Hristos ne usta. A ako Hristos ne usta, uzalud vera vaša; još ste u gresima svojim. Dakle, i oni koji pomreše u Hristu, izgiboše. I ako se samo u ovom životu uzdamo u Hrista, najnesrećniji smo od svih ljudi (1 Kor. 15:3-8, 11-19, NEB).

Očigledno je da ovaj pasus sadrži autoritet i težinu uverenja koji, na žalost, nedostaju u mnogim savremenim teološkim spisima. Kod ranih hrišćana je upravo ta apsolutna istinitost činjenice da se Hrist pojavio živ posle svoje smrti pred pouzdanim svedocima činila sam temelj njihove vere. Reći da Hrist nije vaskrsao, učinilo bi čitav hrišćanski poduhvat besmislenim. Podjednako je opasna skrivena optužba da su apostoli propagirali opasnu laž. Vaskrsnuće Hrista, kao neoboriva istorijska činjenica koju su videli oni „koji s Njim jedosmo i pismo po vaskrsenju Njegovom iz mrtvih“ (Dela 10:41), je pružalo garanciju da će Hristovi sledbenici takođe živeti posle smrti, ili u potpunosti izbeći smrt, ukoliko se Hrist vrati za njihovih života. Dakle, za Pavla, ideja o hrišćanstvu bez činjenice iz prošlosti da je Hrist vaskrsao i budući činjenice da će vernici vaskrsnuti, predstavlja ogroman apsurd. Svi Novozavetni pisci dele ovo nepokolebljivo uverenje.

U umovima Novozavetnih pisaca, verovanje u život posle smrti je bilo neraskidivo povezano sa doktrinom „poslednjih stvari“ (eshatologijom) koja trenutno u najvećoj meri nije poznata prosečnom verniku. Eminentni Novozavetni naučnik, J.A.T. Robinson, kaže da je Novozavetna eshatološka šema „jednostavno prećutno odbačena bez bilo kakvog ozbiljnog protesta iz redova sveštenstva... Za savremenu misao današnjice hrišćanska doktrina poslednjih stvari je mrtva, a niko se nije potrudio ni da je sahrani“ (*In the End God*, str. 27).

To je zapanjujuće priznanje. To je ekvivalent izjavi da je suštinski element prvobitne vere odbačen, a da izgleda niko nije ni primetio njegov nedostatak! Činjenica je da je apostolsko hrišćanstvo neprepoznatljivo bez svoje važne doktrine „poslednjih vremena“. Ceo Novi Zavet stremi ka trenutku kada će se Hrist vratiti u istoriju da uspostavi svoje Carstvo na zemlji. Savremena religija, ako bilo šta i očekuje, očekuje da će se vernik odmah naći u raju u trenutku svoje smrti.

Ozbiljno iskrivljenje Novozavetnog hrišćanstva se događa kada se centralna doktrina vaskrsnuća „na kraju“ odbacuje u korist ličnog opstajanja u takozvanom „prelaznom stanju“. Budući da je vaskrsnuće glavna premisa hrišćanstva. Jedinostvenost vere leži u apsolutnoj važnosti koja se pripisuje vaskrsnuću. Nalazimo se u srži problema koji nameću savremeni pogledi na budući život. Pitanje koje predavači i propovednici Svetog Pisma treba da shvate ozbiljno je u kojoj meri smo napustili biblijsku doktrinu vaskrsnuća. Mora se priznati da naša tradicionalna misao o „odlasku u raj posle smrti“ ima samo malo dodira sa vaskrsenjem, ako ga u suštini ne čini i suvišnim.

Svrha ove studije je da pokaže da Novi Zavet u suštini predstavlja jednostavna i dosledna učenja o životu posle smrti u okviru učenja o povratku Hrista (Parusija). U Novozavetnim terminima je nemoguće razdvojiti ove dve teme, a neuviđanje veze između njih neizbežno vodi ka pogrešnom shvatanju ranohrišćanskih gledišta.

Kako bi stvar predstavili na jednostavan način, Novi Zavet nudi jednostavno tvrđenje, koje je u suprotnosti sa popularnom tradicijom, da su mrtvi zaista mrtvi, nesvesni, „zaspali“, čekajući da se dogodi vaskrsenje u tačno određenom trenutku u budućoj istoriji. Tradicionalna teologija je

individualnom eshatologijom zamenila kolektivnu eshatologiju Novog zaveta i, naglašavajući trenutak smrti, učinila centralnu Novozavetnu doktrinu vaskrsnuća skoro suvišnom. Ako su umrli vernici sada „u raju“ sa Hristom, kakvo značenje može imati njihovo buduće vaskrsenje iz groba? A ako zli koji su mrtvi već sada trpe kaznu, kakve svrhe ima buduće vaskrsnuće i sud? Novi Zavet ne treba da se suočava sa tim problemima. On se bavi jedino „buđenjem“ u vaskrsnuću kao kolektivnim iskustvom, kada će svi mrtvi vernici iz Starozavetnih i Novozavetnih vremena učestvovati u istom trenutku u budućnosti. Novi Zavet nas zapravo uči o dva vaskrsnuća. Prvo uključuje samo mrtve hrišćane, koje će se desiti na Hristovom povratku. Drugo uključuje „sve ostale mrtve“ na kraju milenijuma (Otkr. 20:1-6; 1. Kor. 15:23).

Na žalost, Novi Zavet je čitan i još uvek se čita sa potpuno drugačijom idejom na umu. Pod uticajem neispitane pretpostavke da čovek predstavlja kombinaciju tela i odvojene svesne duše, prosečan čitalac pokušava da u Novi Zavet umetne dokumenta popularne nebiblijske ideje da su mrtvi u trenutku smrti odmah svesni u raju ili paklu. A ipak, iznenađujuće je, kao što J.A.T. Robinson ispravno kaže: „Nigde u Bibliji se raj ne pominje kao odredište za mrtve“ (*In the End God*, str. 105).

Shvatajući prvobitno hrišćansko gledište na smrt i doktrinu „poslednjih stvari“, učenik Novog Zaveta će moći direktnije da učestvuje u apostolskoj misli, koja nas u Novom Zavetu uči da prepoznamo misli samog Hrista. Razumno je pretpostaviti da Pavlova dela predstavljaju autentično hrišćansko gledište, ako ništa onda zbog toga što su mnogi Hristovi učenici bili Pavlovi savremenici i on je mogao da proveri učenja konsultujući se sa njim. Prilikom uspostavljanja Novozavetnog gledišta, odgovarajuću pažnju

treba posvetiti vaskrsnuću pri Parusiji (drugom dolasku), budući da je to gledište tradicionalno verovanje skoro potpuno uništilo.

Korisno je dati još citata iz knjige John Robinson-a, *In the End God*, koja podržava glavni stav da je Novozavetno gledište na stanje u kojima se nalaze mrtvi i na „poslednje stvari“ u potpunoj suprotnosti sa savremenim verovanjem. Iz nekog razloga ova činjenica nije došla do sveštenstva, a još manje do vernika (bar u Crkvi Engleske), iako su pisci na temu Novozavetne teologije veoma jasni:

Interesovanje savremenog čoveka za hrišćansku eshatologiju, ukoliko takvo interesovanje uopšte postoji, je vezano za činjenicu i trenutak smrti. On želi da zna da li će ga preživeti i u kom obliku; on želi da zna šta da očekuje „sa druge strane“, kako će izgledati raj, da li postoji mesto kao što je pakao i tako dalje. Ali je šokantno saznanje koliko je ta perspektiva, koja se uzima zdravo za gotovo, udaljena od Novozavetne slike, na kojoj je hrišćanstvo navodno zasnovano (*In the End God*, str. 42).

Čitalac će se možda složiti da je ovo pošten izraz njegovog sopstvenog iskustva. Sećam se šta su mi kao detetu govorili o smrti mog dede. Dobro se sećam da sam u tom trenutku mislio da deda sada mora da je „u raju“. Tada nisam znao da sam usvojio popularno razmišljanje o tome, ali svakako ne hrišćansko učenje iz prvog veka.

Značaj reči dr. Robinsona „na kojoj je hrišćanstvo navodno zasnovano“ je ogroman, jer ukazuju na zapanjujuću činjenicu da tradicionalno razmišljanje predstavlja suštu suprotnost Novozavetnom učenju, i to u vezi teme koja je od fundamentalnog značaja za celo hrišćanstvo. Šta, dakle, predstavlja Novozavetno stanovište?

U Novom Zavetu tačka oko koje se okreću nada i interesovanje *uopšte nije trenutak smrti, već dan Parusije*, ili pojave Hrista u slavi svog Carstva... Centar interesovanja i očekivanja, kroz ceo Novi Zavet, je dan Sina čovečijeg i trijumf njegovog Carstva na obnovljenoj zemlji. Upravo je vladavina Gospoda Isusa sa svim njegovim svecima dominirala u mislima i

molitvama hrišćana, a ne njihovo stanje posle smrti. Nada je bila društvena i istorijska.

Ali već u drugom veku nove ere počelo je pomeranje centra mase koje je do Srednjeg veka dovelo do pojave *potpuno drugačije doktrine*. Dok je u primitivnoj hrišćanskoj misli trenutak smrti pojedinca bio potpuno podređen velikom danu Gospodnjem i konačnom sudu, u kasnijoj misli je trenutak smrti postao odlučujući (*In the End God*, str. 42, 43, dodato isticanje).

Značajno je da se radikalna promena u razmišljanju dogodila skoro odmah pošto su kompletirana Novozavetna dokumenta, u kojima je zabeležena apostolska vera. Krivica za promenu, koja je vremenom dovela do „veoma drugačije doktrine“, se sa pravom pripisuje naučnicima koji su uneli helenističke (grčke) ideje o prirodi duše koje se u velikoj meri suprotstavljaju hebrejskim, biblijskim gledištima. Za savremenog učenika je od suštinskog značaja da shvati da je, verovatno bez pitanja, nasledio nebiblijsko helenističko gledište. Ukoliko želi da svoju veru zasnuje na Hristu i apostolima, to helenističko gledište mora biti napušteno. Zaista, na stranicama Novog Zaveta postoje ozbiljna upozorenja u vezi uvođenja doktrinarnih ideja koje će obesmisлити veru, čak i ako Hrist i Bog ostanu predmeti te vere:

„No zaludu me poštuju učeći naukama i zapovestima ljudskim“ (Mat. 15:9); „I ukidoste zapovest Božju za običaje svoje“ (Mat. 15:6). Upravo će „mnogi“ biti ti koji će se na dan Hristovog povratka buniti da su propovedali u Hristovo ime samo da bi saznali da Hrist nikada nije priznao njihovo delo! „Mnogi će reći meni u onaj dan: Gospode! Gospode! Nismo li u ime Tvoje prorokovali, i Tvojim imenom đavole izgonili, i Tvojim imenom čudesa mnoga tvorili? I tada ću im ja kazati: Nikad vas nisam znao; idite od mene koji činite bezakonje“ (Mat. 7:22, 23). Neko se može zapitati da li su ta neprijatna upozorenja shvaćena ozbiljno.

Biblijsko gledište na besmrtnost

Popularna ideja da dobri ljudi odmah posle smrti idu u raj, a loši ljudi „na drugo mesto“ je zasnovana na helenističkoj doktrini da čovek ima besmrtnu dušu, koja po definicije ne može umreti. Po Bibliji, međutim – a Sveto Pismo je u ovom pogledu veoma dosledno od Postanja do Otkrovenja – ljudska bića nisu besmrtna po prirodi. Zaista, izraz „duša“ se koristi kao ekvivalent za „živo biće“ ili „osobu“ koji su podložni smrti. Bolje bi bilo reći da čovek *jeste* duša nego da *ima* dušu.¹ Životinje su takođe opisane kao duše, a duše uglavnom mogu biti mrtve (4. knj. Mojsijeva 6:6, originalni hebrejski). Sledeći citati će poslužiti kao uvod u našu temu i ilustrovati činjenicu da je u hebrejskoj misli duša smrtna a samo je Bog besmrtan:

Jezekilj 18:4,20: „koja duša zgreši ona će poginuti“.

Rimljanima 2:7: „Onima, dakle, koji su trpljenjem dela dobrog tražili slavu i čast“.

1. Timoteju 6:15,16: „Gospodar nad gospodarima, Koji sam ima besmrtnost“. 2. Timoteju 1:10: „Isusa Hrista, koji raskopa smrt, i obasja život i neraspadljivost jevanđeljem“.

Takva učenja su, kao što J.A.T. Robinson kaže, „teološki ispravna, ali zapanjujuće nepoznata...Budući da je još uvek skoro univerzalno prihvaćeno verovanje da je besmrtnost duše deo hrišćanske vere, *uprkos činjenici da se zasniva na teološkim pretpostavkama koje su fundamentalno u sukobu sa biblijskom doktrinom Boga i čoveka*“ (*In the End God*, str. 91, moje isticanje). U skladu sa svojim viđenjem prirode čoveka, Biblija u oba zaveta opisuje stanje mrtvih na način koji ni detetu ne bi bio težak za shvatanje:

Psalm 13:3: „Prosvetli oči moje da ne zaspim na smrt“. Psalm 6:5: „Jer mrtvi ne spominju Tebe“. Psalm 146:4: „Iziđe iz njega duh, i vrati se u zemlju svoju: taj dan propadnu sve pomisli njegove“.

Prop. 9:5: „Jer živi znaju da će umreti, a mrtvi ne znaju ništa“.

U kasnijem Starozavetnom učenju se jasno pojavljuje doktrina vaskrsnuća, ali je to uvek vaskrsnuće mrtvih (ne živih!) iz sna smrti, i to je eshatološki događaj koji će se dogoditi „na kraju“:

Danilo 12:2: „I mnogo onih koji spavaju u prahu zemaljskom probudiće se, jedni na život večni⁷, a drugi na sramotu i prekora večni“.

Novi Zavet, budući da ima korene u Starom, potvrđuje istu nadu sa još jačim naglaskom:

Jovan 5:28,29: „Jer ide čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas Sina Božijeg, I izići će koji su činili dobro u vaskrsenje života, a koji su činili zlo u vaskrsenje suda“.

1. Korinćanima 15:22,23: „Jer kako po Adamu svi umiru, tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a potom oni koji verovaše Hristu *o Njegovom dolasku*“.

Potpuno u skladu sa ovim stanovištem su i Novozavetne izjave o trenutnom stanju Avrama, Davida i svih Starozavetnih heroja.

Jevrejima 11:13,14: „U veri pomreše svi ovi [Starozavetni heroji] ne primivši obećanja, nego ga videvši izdaleka, i poklonivši mu se, i priznavši da su gosti i došljaci na zemlji. Jer koji tako govore pokazuju da traže otačanstvo“.

Dela 2:29,34: „Davida da i umre, i ukopan bi...*ne iziđe na nebesa*“ (Petar). Nasuprot ovoj izjavi stoji, Jevrejima 4:14: „Imajući, dakle, velikog Poglavara sveštениčkog, koji je prošao nebesa, Isusa sina Božijeg“.

Suprotno je svakom prirodnom shvatanju značenja reči kada bi ljudi koji su ovo napisali verovali da su ti heroji vere već dobili svoju nagradu „u raj“². Zaista, sam Hrist je rekao da „niko se ne pope na nebo“ (Jovan 3:13).² Po Novom Zavetu samo Hrist je do sada vaskrsao da postane „novina onima koji umreše“ (1. Kor. 15:20). Dosledna poruka Novog Zaveta je da su mrtvi sada „zaspali“, što je metafora koja najprirodnije (i eufemistično) znači da

su privremeno nesvesni, u miru, bez svesti u vremenu koje prolazi i čekaju veliki trenutak ka kome stremlje ceo Novi Zavet, kada će mrtvi vaskrsnuti i „u trenu oka u poslednjoj trubi“ (1. Kor. 15:52).

Pogled na vaskrsenje kao „buđenje“ iz sna smrti u budućnosti se slaže sa Novim Zavetom i predstavlja gledište utemeljeno na klasičnoj referenci za vaskrsenje u Danilu 12:2, gde imamo opis zagrobnog života kao „besvesan san posle koga dolazi buđenje u radost ili tugu“ (*The Theology of St Paul*, D.E.H. Whiteley, str. 266). Helenistička ideja da se duša odvaja od tela pri umiranju je jasna kontradikcija Starozavetnoj i Novozavetnoj misli, a njeno uvođenje u hrišćanstvo je dovelo do ogromne konfuzije. Jer kakav se smisao može naći za mišljenje koje svakog umirućeg hrišćanina stavlja direktno u raj posle smrti (Iako „David ne iziđe na nebesa“), samo da bi ustao iz groba zajedno sa ostalima u budućnosti? Pokušaj pomirenja hebrejskog i helenskog sistema je doveo do ideje o vaskrsenju *samo tela*, što podrazumeva da je duša već „živa“. Ali takav jezik je potpuno nebiblijski. Sveto Pismo nigde ne govori o vaskrsenju *tela*. Ono govori samo o vaskrsenju *mrtvih*. Jasno se kaže, kao što je već pokazano, da David, cela osoba, nije na nebu i da mrtvi, a ne samo njihova tela, spavaju u grobu i čekaju vaskrsnuće (engleska reč „cemetery - groblje“ potiče od grčke reči *koimeterion*, „mesto za spavanje“). Novi zavet propoveda vaskrsenje mrtvih *ljudi*, ne vaskrsenje mrtvih *tela*! „Većina iskrivljenja i nesporazuma koji su potresali crkvu“, kaže bivši dekan iz Jorka, „su nastali zbog insistiranja sekti ili delova hrišćanske zajednice na upotrebi reči koje se ne nalaze u Novom Zavetu“ (citirao Nigel Turner u *Christian Words*, str. viii).

Najpotpuniji Novozavetni opis očekivanja budućeg vaskrsenja mrtvih vernika i transformacije živih vernika do Parusije je dat u 1. Solunjanima 4:13-18:

Neću vam pak zatajiti, braćo, za one koji su umrli, da ne žalite kao i ostali koji nemaju nadu; Jer ako verujemo da Isus umre i vaskrse, tako će Bog i one koji su umrli u Isusu dovesti s Njim. Jer vam ovo kazujemo rečju Gospodnjom da mi koji živimo i ostanemo za dolazak Gospodnji, nećemo preteći onih koji su pomrli. Jer će sam Gospod sa zapovešću, sa glasom Arhanđelovim, i s trubom Božjom sići s neba; i mrtvi u Hristu vaskrsnuće najpre; A potom mi živi koji smo ostali, zajedno s njima bićemo uzeti u oblake na susret Gospodu na nebo, i tako ćemo svagda s Gospodom biti. Tako utešavajte jedan drugog ovim rečima (NEB).

Iz ovog pasusa se jasno vidi da Pavle želi da Solunjani shvate da oni koji su već umrli neće biti u lošijem položaju od onih koji će živi dočekati Parusiju. Ali takva izjava teško da bi imala smisla da je Pavle verovao da su mrtvi već „blaženi“ sa Hristom. Zaista, u 1. Korinćanima 15 on smatra da ukoliko neće biti budućeg vaskrsenja, oni koji su umrli kao hrišćani su nestali. To je jednostavno neistina ukoliko mrtvi zaista postignu besmrtnost ili svest kao međustanje, *odvojeno od vaskrsenja*. Pavlovo mišljenje je da samo vaskrsenje poslednjeg dana može doneti besmrtnost.

Sa ovim opštim premisama na umu nastavljamo da detaljnije proučavamo Starozavetnu definiciju prirode čoveka, a posebno Starozavetnu upotrebu reči „duša“ i „duh“. To će obezbediti da kasnije pristupimo Novom Zavetu upoznati sa definicijama tih izraza, koje odgovaraju hebrejskom načinu razmišljanja, a ne stranim definicijama ubačenim iz grčkog platonskog sistema.

Biblijska doktrina čoveka

PRILIKOM POZIVANJA ČITAOCA na proučavanje biblijske doktrine čoveka, važno je da naglasimo koliko je duboko ukorenjen stav da suštinska ličnost čoveka počiva u „duhu“ ili „duši“ koja se privremeno nalazi u fizičkom telu. Na smrt se gleda kao na prelazak svesne duše u drugu sferu. Tipičan savet za roditelje kada je reč o odgovaranju na pitanja dece o tome „šta se dešava kad neko umre“ je da smrt opišu kao „selidbu“ na drugo mesto, ili odbacivanje ograničenja ovog tela kako bi prava osoba mogla izaći, a groblje bi se moglo gledati kao garderoba u koju se odlaže naša privremena odeća.

„Šta ti se dogodi kada umreš?“ pita šestogodišnjak u *Pitanjima koja postavljaju deca*, koju je napisala Jeremie Hughes, žena anglikanskog sveštenika. Roditeljima se savetuje da odgovore, „Kada umremo mi napuštamo svoja tela zato što više ne mogu da nam koriste. I uzmemo ono što je najvažnije, pravog tebe i mene..pravi mi idu u raj“ (str. 47). Nije učinjen nikakav pokušaj da se pokaže kako bi ovo bilo nešto čemu su nas učili Isus i apostoli

Platonska prepreka

Iako je istina da takav jezik poseduje određene sličnosti sa jednim pasusom iz Novog Zaveta (2. Korinćanima 5:1-8), on ima još veću sličnost

sa jezikom platonske filozofije i zapravo potiče iz definicije čoveka koja se nalazi daleko izvan misaonog opsega biblijskih pisaca. Naša uobičajena fraza o „držanju tela i duše zajedno“ se obično koristi kako bi se prikazalo autentično hrišćansko gledište o smrti kao odvajanju duše i tela. Ali šta predstavlja izvor tog razmišljanja? Proučavanje Biblije će nam pokazati da biblijski pisci nisu znali ništa o odvojenom svesnom postojanju duše posle napuštanja tela. U popularnom propovedanju reči „duša“ i „duh“ se podjednako koriste kako bi se opisao deo čoveka koji navodno preživi smrt, noseći sa sobom stvarnu osobu koja je još uvek potpuno svesna, iako van tela. Ali kada je reč o smrti, Novi Zavet ne izjednačava dušu i duh. Niti ikada daje makar i naznake da čovek može zadržati svesno postojanje van tela. Izrazi „duša“ i „duh“ u Novom Zavetu, generalno govoreći, zadržavaju značenja koja im daje Stari Zavet (iako je „duh“ u Novom Zavetu bliže povezan sa višim životom koji daje „Sveti Duh“).

Platonsko gledište, da je duša zapravo pravi čovek, koji živi posle smrti, predstavlja stalnu prepreku razumevanju stvarnog hrišćanskog shvatanja čoveka. Štaviše, grčki koncept se ozbiljno kosi sa centralnom biblijskom doktrinom vaskrsenja Isusa i svih vernika. Tu činjenicu su isticali, i još uvek ističu, teološki pisci, iako izgleda da njihove proteste niko ne čuje. Naša povezanost sa tradicionalnim načinima razmišljanja o čoveku, posebno u vezi smrti, nam skoro potpuno onemogućuje da toj temi pristupimo otvorenog uma. Kako bismo došli do gledišta koje su delili Isus i apostoli, moramo se udaljiti od stavova koji pripadaju post-Novozavetnom grčkom uticaju i ponovo pogledamo stvarnu biblijsku doktrinu čoveka.

Istaknuti švajcarski teolog Oscar Cullmann govori o „široko rasprostranjenoj grešci pripisivanja grčkog verovanja o besmrtnosti duše

primitivnom hrišćanstvu“ (*Resurrection or Immortality*, str. 6). On govori o besmrtnosti duše kao o široko prihvaćenoj ideji ali „jednom od najvećih nesporeda u hrišćanstvu“. On kaže da „nema svrhe pokušavati da se sakrije ta činjenica, niti da se maskira drugačijim tumačenjima hrišćanske vere. To je nešto o čemu treba govoriti veoma otvoreno“ (*isto*, str. 15). Sa ovim opažanjima se u potpunosti slažemo. Američki teolog G.E. Ladd kaže da kako bismo razumeli biblijsku nadu za besmrtnost, mi prvo moramo shvatiti biblijsko viđenje čoveka. Taj koncept, po njegovim rečima, „se potpuno kosi sa grčkim viđenjem čoveka. Jedan od najuticajnijih grčkih koncepta čoveka potiče iz platonske misli i često je imao jak uticaj na hrišćansku teologiju. To je koncept dualizma tela i duše. Duša je besmrtna i 'spasenje' znači odlazak duše u trenutku smrti, kako bi pobjegla od tereta materijalnog sveta i našla ispunjenje u svetu večne stvarnosti“. Kao oštar kontrast ovom viđenju smrti, dr. Ladd ističe da „Pavle nikada ne pominje spasenje *duše* odvojeno od tela...ni duša ni duh čoveka se ne posmatraju kao besmrtan deo čoveka koji preživi smrt. Biblijska reč „duša“ je praktično sinonim sa ličnom zamenicom. *Ne postoji misao o besmrtnoj duši koja postoji posle smrti*“ (*I Believe in the Resurrection of Jesus*, str. 45, moje isticanje).

Dalekosežne uticaje grčke filozofije na hrišćansku veru takođe opisuje G.A.F. Knight u svojoj knjizi, *Law and Grace* (str. 78,19):

Danas su mnogi ljudi, čak i vernici, veoma daleko od razumevanja osnova svoje vere...oni potpuno nevoljno postaju zavisni od grčke filozofije umesto od Reči Božje, kada je u pitanju shvatanje sveta u kome žive! Primer za to je preovlađujuće verovanje među hrišćanima u besmrtnost duše. Mnogi vernici očajavaju na ovom svetu. Njima očajno treba bilo kakav smisao u svetu gde

na izgled vladaju patnja i frustracija. Zbog toga oni tragaju za oslobođenjem svojih duša od tereta tela i nadaju se ulasku u „duhovni svet“, kako ga nazivaju, odnosno mesto gde će njihove duše pronaći blaženstvo koje nemogu otkriti u telu...Stari Zavet, koji je naravno predstavljao Sveto Pismo rane crkve, ne sadrži ni reč o savremenoj (ili starogrčkoj) ideji „duše“. Mi nemamo prava da značenje te savremene reči pripisujemo Pavlovoj grčkoj reči *psyche*, jer njom on nije izražavao ono što je Platon mislio da ona znači. On je izražavao ono što su Isaija i Isus mislili da ona znači...U ovom trenutku jednu stvar možemo sigurno tvrditi, a to je da se *popularna doktrina besmrtnosti duše ne može pronaći u biblijskim učenjima* (moje isticanje).

Zapanjujuća je činjenica da poruke utehe koje se stalno izgovaraju na službama na sahranama, u kojima se za „duše pokojnika“ kaže da su već „u raju“, prenose centralno načelo grčke filozofije koje se zapravo uopšte ne može ni nazvati hrišćanskim!

Biblijski koncept „duše“

Sada prelazimo na proučavanje biblijskog koncepta „duše“. Upravo naše shvatanje ovog izraza uslovljava naše shvatanje stanja čoveka posle smrti.

Temelj biblijske antropologije je postavljen u 1. knjizi Mojsijevoj 2:7: „A stvori GOSPOD Bog čoveka od praha zemaljskog, i dunu mu u nos duh životni; i posta čovek duša živa“. Stvaranje čoveka se dakle opisuje u dva stadijuma. Organizovano telo, iako još uvek beživotno, je ipak „čovek“ – čovek stvoren od praha zemaljskog. Naglašavamo da iako još beživotno, ovo stvorenje je ipak čovek, prvi Adam koji je, kako Pavle kaže „od zemlje, zemljan“ (1. Korinćanima 15:47). Kada mu je životni duh udahnut kroz nos, čovek je postao živa duša (*nephesh*). Ovde srećemo hebrejsku reč od fundamentalnog značaja *nephesh* – „duša“ – koja opisuje čoveka, „živu dušu“. Ali odmah moramo primetiti da se *nephesh* u 1. knjizi Mojsijevoj 1:20, 21, 24, 30 već odnosi i na *životinje*. Prevodioci naših engleskih verzija nam nisu učinili uslugu skrivajući tu činjenicu. Oni su očigledno bili toliko

obuzeti mišlju da reč „duša“ mora označavati „besmrtnu dušu“, koju poseduje samo čovek, da nisu bili voljni da otkriju da je „duša“ zajednička osobina i ljudi i životinja. U 1. knjizi Mojsijevoj 1:20 pronalazimo „Neka vrve po vodi žive duše“ (*nephesh*). U stihu 21, „sve žive duše (*nephesh*) što se miču“. U stihu 24, „Neka zemlja pusti iz sebe duše žive (*nephesh*) po vrstama njihovim“, i u stihu 30, „A svim zverima zemaljskim i svim pticama nebeskim i svemu što se miče na zemlji i u čemu ima duša živa (*nephesh*)“.

Ključna poenta

Ključna poenta, koju ovde ističemo, je da ni čovek, ni životinje ne predstavljaju dvodelno biće, koje se sastoji od tela i duše, koji se mogu razdvojiti i nastaviti da postoje. I čovek i životinje *jesu* duše, odnosno svesna bića oživljena božanskim duhom života. Budući da su žive duše, za njih se takođe može reći da „imaju duše“, baš kao što na engleskom možemo reći da su čovek i životinja svesna bića ili da poseduju svesno biće. U 23 pasusa u Starom Zavetu i jednom u Novom Zavetu (Otkr. 16:3), hebrejska reč *nephesh*, duša, ili njen grčki ekvivalent *psyche*, se koriste za životinje. U svakom slučaju „duša“ je blisko povezana sa idejom života. 3. knjiga Mojsijeva 17:11 kaže, „duša (*nephesh*) telu u krvi“.

Značajna činjenica do koje se dolazi ovim proučavanjem hebrejskog koncepta „duše“ je da se besmrtnost ni u jednom trenutku ne povezuje sa njom. Stvaranje čoveka po Božjem liku ga uzdiže daleko iznad životinja po inteligenciji i moralnim načelima, ali ono što deli sa životinjskim carstvom ga čini podložnim sličnoj smrti jer „čovek u časti neće dugo ostati, izjednačiće se sa stokom, koju kolju“ (Ps. 49:12); „čovek ništa nije bolji od stoke, kako gine ona tako ginu i oni. Sve je od praha i sve se vraća u prah“ (Propovednik 3:19, 20). Pisac Propovednika prenosi reči koje je Bog uputio Adamu „jer si prah, i u prah ćeš se vratiti“. Zato ne treba da se iznenadimo

kada otkrijemo da su Jevreji potpuno prirodno govorili o mrtvoj duši. „Koja duša zgreši ona će poginuti“ (Jezekilj 18:4, 20). „Neke duše su oskrnavljenje mrtvim telom (*nephesh*) čovekovim“ (3. knj. Mojsijeva 21:11). Ovde dolazimo do najkorisnije definicije duše (*nephesh*), koja se može primeniti u velikom broju slučajeva od Postanja do Otkrovenja. Kada se *nephesh* i njen grčki ekvivalent *psyche* primene na čoveka, lako se prevode kao „ličnost“. Biblijska „duša“ je suštinski osoba, bilo živa osoba (duša) ili mrtva osoba (duša). Kao potvrdu ove centralne činjenice biblijskog jezika, citiraćemo istaknutog britanskog naučnika Nigel Turnera, autora *Christian Words* (T&T Clark). On se bavi novozavetnim grčkim ekvivalentom hebrejske reči *nephesh*:

Moramo priznati da reč *psuche* na biblijskom grčkom znači „fizički život“...Pored ovog koncepta...u biblijskom grčkom se pojavljuje i značenje „osoba“...čovekov život, njegova volja, emocije i, iznad svega, čovek kao „ja“. Ako je čovek osvojio ceo svet samo da bi izgubio svoju *psuche* (dušu), to predstavlja gubitak samog sebe – ne dela sebe. Kada je crkvi prišlo oko 3000 *psuchai* (Dela 2:41), došli su celi ljudi. Strah koji je ušao u svaku *psuche* je ušao u svaku osobu (Dela 2:43). Svaka *psuche* mora biti podanik države (Rim. 13:1), i tako kroz ceo Novi Zavet (Dela 3:23; Rim. 2:9; 16:3; 1 Kor. 15:45; 1 Pet. 3:20; 2 Pet. 2:14; Otkr. 16:3).

Ovim tekstovima možemo dodati Otkrovenje 20:4 koje govori o „dušama“ onih koji su ubijeni. U ovom pasusu „duša“ ne označava „dušu van tela“ kao što se često tumači, već *osobe* koje su ubijene. U Otkrovenju 20:4 oni su oživljeni kako bi služili sa Hristom u hiljadugodišnjoj vladavini. „*Psuche* (duša) na biblijskom grčkom označava ono što je karakteristično ljudski, ličnost...ono što često nazivamo ego...Akcenat je na celoj ličnosti...Marijina *psuche* je ljudska ličnost Marije...Isus hoće da mu posvetim moju celu ličnost, ego, celog sebe (Mat. 11:29). Isus je dao sebe celog (*psuche*) za ovce“ (*Christian Words*, str. 418-420). Ovde se podsećamo

Starozavetnog proročanstva da će izliti svoju dušu (*nephesh*) – sebe samog – u smrt.

Nigel Turner nam daje suptilno upozorenje o srednjevekovnoj i savremenoj pogrešnoj upotrebi izraza „duša“ kao da označava odvojeni deo nas. On ističe da ta nova definicija svoje poreklo ima u paganskoj Grčkoj, a ne u hebrejskom Starom Zavetu. Dr Turner kaže sledeće: „Hrišćani često zamišljaju dušu koja je zarobljena u telu, kao što ju je Platon zamišljao, i hrišćani kažu da ona odleti Bogu u trenutku smrti na isti način kao što je Isus ispustio svoj *pneuma* (duh) kada je umro“ (*Christian Words*, str. 421). Dr Turner zaključuje citirajući Norman Snaith-a (*Interpretation* 1, 1947, str. 324): „Nigde u Bibliji ne postoji ni nagoveštaj besmrtne duše koja preživljava smrt“.

Pristup Svetom Pismu sa stranim zaključkom da izraz „duša“ treba shvatiti kao Platon da predstavlja besmrtni deo čoveka, koji u trenutku smrti napušta svoj fizički dom, stvara fundamentalnu konfuziju. Nije široko poznato da istaknuti naučnici stalno protestuju protiv neosnovanih pretpostavki o značenju „duše“ koje i dalje nastavlja da obesmišljava biblijsku hrišćansku definiciju tog izraza. Iz velike količine materijala na tu temu koji je sada u dva toma sakupio Edwin Froom, *The Conditionalist Faith of Our Fathers* (Review and Herald, Washington, DC), mi citiramo izjave Frantz Delitzsch-a (1830-1890), vodećeg hebrejiste: „U celoj Bibliji ne postoji ništa što nagoveštava urođenu besmrtnost. Sa biblijskog gledišta duša se može usmrtniti; smrtna je“. Istaknuti američki episkopalijanac dr J.D. McConnel je napisao, „Među ranim hrišćanima, oni koji su bili Grci su u novu religiju doneli platonsku ideju da je duša neuništiva i grčki uticaj je postao dominantan u ranoj crkvi. Prihvaćena je platonska ideja prirodne besmrtnosti duše. Ta ideja je od početka smatrana *subverzivnom za samo postojanje hrišćanstva*“ (*The Evolution of Immortality*, 1901.). U skorije

vreme Canon Goudge je osudio uticaj grčke misli na hrišćanstvo izjavom da kada su grčka i rimska misao postale dominantne u crkvi, dogodila se „katastrofa od koje se crkva nikada nije oporavila, kako u doktrini, tako i u praksi“ („The Calling of the Jews,“ *Collected Essays on Judaism and Christianity*, Shears and Sons, 1939.).

„Duh“ u Bibliji

Sada dolazimo do biblijskog izraza „duh“. Od 1. knjige Mojsijeve 2:7 učimo da je udisanje životvornog duha u čoveka načinjenog od zemlje stvorilo živu osobu, oživljeno biće. Jasno je da životvorni duh označava tu vitalnu iskru života koja čini čoveka živom osobom ili dušom nasuprot mrtvoj osobi ili duši. Životvorni duh (*ruach*–duh) poseduju i ljudi i životinje, kao što učimo iz 1. knjige Mojsijeve 7:14, 15 gde „svakojake zveri po vrstama svojim, i svakojaka stoka po vrstama svojim, i šta se god miče po zemlji po vrstama svojim, i ptice sve po vrstama svojim, i šta god leti i ima krila. Dođe k Noju u kovčeg po dvoje od svakog tela, u kome ima *živa duša*“.

Reč „duša“ ovde predstavlja važnu hebrejsku reč *ruach*. U stihu 22 istog poglavlja, uništenje svega živog u potopu se sumira izjavom da „Sve što imaše dušu živu u nosu, pomre“. Zajednička sudbina ljudi i životinja je jasno opisana u Propovedniku 3:19, 20: „Jer šta biva sinovima ljudskim to biva i stoci, jednako im biva; kako gine ona tako ginu i oni, i svi imaju isti duh; i čovek ništa nije bolji od stoke, jer je sve taština. Sve ide na jedno mesto; sve je od praha i sve se vraća u prah“. U trenutku smrti, kaže isti pisac, duh (*ruach*) i čoveka i životinje se vraća Bogu koji ih je dao (Prop. 3:20; 12:7). Psalmista deli isto gledište. Sva stvorena bića čeka isti kraj, jer „uzmeš im duh, ginu, i u prah svoj vraćaju se“ (Ps. 104:29). Suština smrt-

nosti čoveka, po biblijskim piscima, leži u činjenici da ga u trenutku smrti njegov duh (*ruach*) napušta, on se vraća zemlji i „taj dan propadnu sve pomisli njegove“ (Ps. 146:4); jer kad bi Bog „na sebe okrenuo srce svoje, uzeo bi k sebi duh svoj i disanje svoje; Izginulo bi svako telo, i čovek bi se vratio u prah“ (Jov 34:14, 15).

Ruach u Starom Zavetu predstavlja nevidljivu životnu silu koja oživljava stvorenja. To je pokretačka energija koja održava funkcionisanje mozga i nervnog sistema. Kada *ruach* napusti telo, stvorenje umire i božanska sila se vraća onome ko ju je podario. Stvorenje postaje nesvesno u smrti, budući da je *ruach*, izvor tog svesnog postojanja, uklonjen. Ne može se previše naglasiti da biblijski izraz „duh“, isto kao i „duša“, ne sadrži *stvarnu ličnost sposobnu za svesno postojanje van tela*. Duh je sila koja stvara život. U Novom Zavetu duh je, istina, počeo da označava viši božanski život kroz Sveti Duh. Kao što Nigel Turner kaže, *pneuma* i pridev *pneumatikos* se odnose na duhovnu stranu naše prirode. „Međutim, skoro je nemoguće otkriti da li u ovim rečenicama Sveti Pavle misli na vernikovu sopstvenu *pneuma*-u ili na Sveti Duh“ (*Christian Words*, str. 427). Ipak, *pneuma* se i dalje upotrebljava u prvobitnom značenju kao životvorna sila i Jakovljevoj 2:26: „kao što je telo bez duha mrtvo“. Dakle, ispravno je to što je smrt u dva Novozavetna pasusa opisana kao predavanje duha. Isus je rekao: „Oče! U ruke Tvoje predajem duh svoj. I rekavši ovo izdahnu“ (Luka 23:46). I u Delima 7:59,60 Stefan kaže: „Gospode Isuse! Primi duh moj. I ovo rekavši umre“.³

Moramo biti oprezni da u ove pasuse ne ubacimo grčko shvatanje da „duh“ ovde znači stvarnu osobu koja sada svesno postoji kao duh van tela. Učiniti to znači zakoračiti potpuno drugačiji svet grčke filozofije. Sada se nalazimo u samoj srži teme o kojoj raspravljamo. Biblijsko gledište je da je

Stefan zaspao, a ne da je nastavio da živi na drugom mestu. On, Stefan, se i dalje identifikuje sa mrtvim telom, baš kao i Isus, kao cela osoba koja je umrla kada ju je napustio životvorni duh, koji je predat da bi bio vraćen u budućnosti u trenutku vaskrsenja. Pri vaskrsnuću mrtav čovek ustaje iz groba u kome je spavao u zemlji do trenutka svog buđanja (Dan. 12:2). Na sličan način je Lazar spavao – trajno vreme koje jasno govori da on nije samo zaspao, već je spavao do vaskrsnuća; i budući da „tada im Isus kaza upravo: Lazar umre“, Lazar je bio mrtav i ostao je mrtav dok nije vraćen u život iz groba (John 11:11, 14, 43, 44).

Moramo naglasiti da odlazak duha ne znači da je sam čovek, potpuno svestan, otišao na drugo mesto. Čitati Sveto pismo kao da ima to značenje jednostavno znači prihvatanje grčke ideje, duše kao svesnog entiteta, koji je sposoban da preživi smrt. Ali ubacivati stranu grčku ideju, koja je nekompatibilna sa hebrejskim razmišljanjem, u Bibliju znači mešati dva suprotstavljena sveta. Jedini mogući rezultat je konfuzija koja dovodi do prekida komunikacije između nas i apostola, jer uvođenjem naših sopstvenih tradicionalnih pretpostavki u zapise Svetog Pisma i davanjem naših sopstvenih grčkih definicija ključnim rečima kao što su „duša“ i „duh“, mi podižemo veoma efikasnu prepreku shvatanju Biblije. Mi takođe poričemo biblijsko insistiranje na realnosti smrti, a u Isusovom slučaju, njegove stvarne smrti za naše grehe. Budući da smo uvek verovali da čovek preživljava smrt kao svesni vantelesni duh, mi pretpostavljamo da su Novozavetni pisci hteli da nam prenesu tu ideju u dva pasusa u kojima se kaže da se duh vraća Bogu. I nama uopšte ne smeta činjenica da se u Svetom Pismu ni na jednom mestu ne pominje postojanje čoveka posle smrti u obliku bestelesnog duha.⁴ Šokantno je da shvatimo da se na jedinom mestu u Novom Zavetu, gde se bestelesno stanje povezuje sa smrću to odnosi na

stanje o kome Pavle više ništa ne govori! Mi želimo da se obučemo u novo telo, on kaže, „da se obučeni, *ne goli nađemo!*... jer nećemo da se svučemo“ (2. Kor. 5:3, 4). Naši naučnici su u pravu kada na osnovu ovog pasusa kažu da je „*pomisao o bestelesnom duhu odvratna hebrejskom umu*“ (Alan Richardson, *Introduction to New Testament Theology*, str. 196, dodato isticanje). Ipak je upravo to stanje ono koje zamišljamo za mrtve, dozvoljavajući da stvarna nada – vaskrsenje celog čoveka iz smrti u život – postane beznačajna. Svako menjanje centralne doktrine vaskrsenja se mora shvatiti kao veoma ozbiljna pretnja biblijskom viđenju naše budućnosti. Po svaku cenu moramo zadržati biblijsko insistiranje na telesnom vaskrsenju svih vernika zajedno po Hristovom povratku. Jer taj događaj vernici čekaju sa velikim nestrpljenjem, dok se mrtvi vernici odmaraju u svojim grobovima (Dan. 12:13).

Mesto i stanje u kome se nalaze mrtvi

KOLIKO JE NETAČNO PREVOĐENJE reči *nepesh* ili „duša“ u engleskim verzijama sakrilo činjenicu da i životinje i čovek poseduju dušu, još ozbiljniju konfuziju je izazvala neoprezna upotreba reči „pakao“ za označavanje dva potpuno različita biblijska termina:⁵ jednog koji opisuje mesto na kome se nalaze svi mrtvi i drugog koji označava mesto budućeg kažnjavanja zlih, odnosno „paklene vatre“. U Starom Zavetu hebrejska reč *sheol* (ekvivalent na grčkom je *had*), se prevodi kao „pakao“, „grob“, „jama“ i označava mesto na koje svi mrtvi, i dobri i zli, odlaze posle smrti. To mesto se opisuje kao da se nalazi ispod zemlje. Kada su Korej, Datan i Aviron osuđeni na smrt „rasede se zemlja pod njima, i otvorivši zemlja usta svoja proždre ih, i domove njihove i sve ljude Korejeve i sve blago njihovo. I tako sidoše sa svim što imahu živi u *sheol*, i pokri ih zemlja“ (4. knj. Mojsijeva 16:31-33). Nema sumnje da po Starom Zavetu sve duše, i dobre i loše, posle smrti idu u *sheol* (*had*), svet mrtvih. Psalmista pita: „Koji je čovek živeo i nije smrti video, i izbavio dušu svoju iz ruku paklenih (*sheol*)?“ (Ps. 89:48). Istu istinu govori i David, govoreći o Hristu, da njegova duša – on sam – „neće biti ostavljena u *paklu*“ (Ps. 16: 10; Dela

2:27,31). I Jakov je, čuvši za Josifov nestanak, odbio da ga teše i rekao, „S tugom ću u grob (*sheol*) leći za sinom svojim“ (1. knj. Mojsijeva 37:35). U Isaiji 5:14 prorok pominje *sheol* koji se širi kako bi primio mrtve koji silaze u njega. U Isaiji 14:11 se ponos cara Vavilona, a u stihu 15 i sam car spuštaju u *Sheol*. I drugi carevi leže tamo u svojim grobovima (st. 18).⁶ U istom kontekstu se pominju „pobijeni“ (st. 19), „pogreb“ (st. 20) i cela slika potvrđuje ono na šta nailazimo u celoj Bibliji, da je *sheol* (*pakao*) svet mrtvih – ono što možemo tačno opisati kao „zagrobni svet“. Zanimljiva potvrda ovoga se nalazi u Otkrovenju 20:13 gde se očigledno pravi razlika između mrtvih u moru i mrtvih u *paklu*, grobu.

San smrti

Stanje mrtvih u *sheol-u/paklu* se u Svetom Pismu stalno opisuje kao stanje sna. *Sheol* nije mesto za mučenje, budući da se u njemu nalaze i dobri i zli. Hebrejska reč *shachav* („san“) se stalno pojavljuje u poznatom izrazu da onaj koji umre „počiva kod otaca svojih“ (1. Carevima 2:10, itd.), odnosno da se pridruži precima koji već spavaju. Iz ovog veoma jasnog izraza, koji se veoma razlikuje od naših popularnih fraza o smrti kao o „odlasku“ ili „povratku kući“, mi saznajemo da mrtvi počivaju u besvesnom stanju. Ne postoji ni naznaka da prava osoba nije zaspala, već je potpuno živa na drugom mestu kao duh! Iz Psalma 6:5 saznajemo da „mrtvi ne spominju Boga“; iz Propovednika 9:5 da mrtvi „ne znaju ništa“. Psalm 13:3 govori o snu smrti, a psalm 146:4 opisuje smrt na veoma jasan način: „taj dan propadnu sve pomisli njegove“. Jer „neće Te mrtvi hvaliti, Gospode, niti oni koji siđu onamo gde se čuti“ (Ps. 115:17). Danilo očekuje eshatološko vaskrsenje i vidi mrtve kako se bude iz svog sna u zemlji. Mrtvi

nisu jednom zaspali i tog trenutka postali svesni, bestelesni duhovi, kojima je suđeno da se vrata u svoja tela pri vaskrsenju. Takva ideja se nikako ne može na silu ubaciti u Sveto Pismo jer nam Danilo 12:2 nepogrešivo opisuje vaskrsenje kao oživljavanje onih koji spavaju u prahu zemaljskom. Oni se nalaze u prašini sve dok se ne pojave da učestvuju u životu budućeg doba.⁷

Upravo toj istoj istini nas uči Jov 14:10-15. Ovde Jov razmišlja o mogućnosti vaskrsenja: „A čovek umire iznemogao; i kad izdahne čovek, gde je? Kao kad voda oteče iz jezera i reka opadne i usahne, tako čovek kad legne, ne ustaje više; dokle je nebesa neće se probuditi niti će se prenuti oda sna svog. O da me hoćeš u grobu sakriti i skloniti me dokle ne utoli gnev Tvoj, i da mi daš rok kad ćeš me se opomenuti! Kad umre čovek, hoće li oživeti? Sve dane vremena koje mi je određeno čekaću dokle mi dođe promena. Zazvaćeš, i ja ću Ti se odazvati; delo ruku svojih poželećeš.“

Podizanje Lazara

Uz još veći akcenat na vaskrsenje u Novom Zavetu dolazi paralelni akcenat na spavanje, kao stanje koje mu prethodi. U Mateju 27:52 čitamo da „ustaše mnoga tela svetih koji su pomrli“, odnosno sveti su se probudili iz sna smrti. U Jovanu 11:11, koga smo već ukratko pomenuli, priča o Lazaru nam daje najjasnije moguće objašnjenje „mehanizma“ smrti koje potiče od samog Gospoda. Isus, potpuno svestan da je Lazar mrtav, kaže: „Lazar, naš prijatelj, zaspao; nego idem da ga probudim“. Isus im, kaže Jovan, „reče za smrt njegovu“, a ipak su njegovi sledbenici njegove reči shvatili kao da govori o pravom snu. Zato im je Isus onda jasno rekao: „Lazar umre“. Poznata priča koja sledi opisuje kako je Gospod prizvao mrtvog čoveka iz groba: „I iziđe mrtvac obaviv platnom po rukama i po nogama, i lice njegovo ubrusom povezano“. Umetanje strane ideje, da je Lazar, bestelesni duh, bio četiri dana potpuno svestan na drugom mestu, u

ovu jedinstvenu priču svakako predstavlja zločin prema razumnoj egzegezi. Jednostavnost hebrejskog shvatanja smrti, kao prestanku života i suspenziji svesti, predstavlja oštar kontrast grčkom dualističkom sistemu, koji poriče realnost smrti pretpostavljanjem da čovek preživi kao bestelesni duh. Dela 7:60 se takođe mora sačuvati od upliva tradicije, koja nas često navodi da ličnu zamenicu razdvojimo od stvarne osobe! Za Stefana se kaže da je predao svoj duh Bogu i on, Stefan, je *zaspao*. Davidova smrt je opisana prilično nedvosmisleno jer „umre, i ukopan bi, i grob je njegov među nama do ovog dana“ (Dela 2:29). „On je zaspao“, kaže Pavle, „i metnuše ga kod otaca njegovih [koji su i sami umrli ne primivši svoju obećanu nagradu – Jevrejima 11:13,39], i vide truljenje“ (Dela 13:36). „David *ne* iziđe na nebesa“ (Dela 2:34).

Ovde se moramo pobuniti protiv pokušaja nekih komentatora koji insistiraju da se David *jeste* uspeo na nebesa duhom, a ne telom! Takva egzegeza se mora smatrati jasnom kontradikcijom izjavi apostola. Sledeći primer dosledne upotrebe reči „spavati“ za opisivanje stanja smrti se pronalazi u 2. Petrovoj 3:4: „Jer otkako oci zaspasše“; 1. Solunjanima 4:13: mrtvi hrišćani spavaju; 1. Korinćanima 7:39: „Žena je privezana zakonom dokle joj god živi muž; a ako joj umre [doslovno „kada zaspi“] muž, slobodna je za koga hoće da se uda“. U 1. Korinćanima 11:30 mnogi pripadnici crkve „spavaju“ (značajno je sadašnje vreme), odnosno „mrtvi su“. U 1. Korinćanima 15:6 neki od onih koji su videli Gospoda su zaspali. U 1. Korinćanima 15:18 Pavle izražava neophodnost budućeg vaskrsnuća tvrdeći da su bez njega mrtvi (zaspali) zapravo nestali. Takva tvrdnja predstavlja čvrst dokaz da Pavle nije mislio da su oni već živi!

Tyndale-ov protest

Naš zaključak mora biti da su mrtvi kako u Starom, tako i u Novom Zavetu mrtvi, bez razlika i čekaju život u vaskrsenju. Takva izjava je, zapravo, jedina u skladu sa idejom budućeg vaskrsenja zbog suženja zlim ljudima. Kakvog smisla može imati sadašnja kazna za zle mrtve, ako njima zapravo treba da se sudi u budućnosti? To bi značilo da kazna dolazi pre presude. Na sličan način, za pravednike ideja sadašnjeg svesnog blaženstva isključuje celo Novozavetno insistiranje na budućem vaskrsenju koje jedino može doneti besmrtnost. Upravo je ta važna činjenica podstakla William Tyndale-a, čvrstog zagovornika (baš kao što je to bio i Wycliffe pre njega) gledišta koje mi zastupamo, da protestuje: „A vi (rimokatolici), stavljajući duše mrtvih u raj, pakao, ili čistilište, uništavate argumente kojima su Hrist i Pavle dokazali vaskrsnuće. Pravu veru stavite u vaskrsnuće, koje treba da očekujemo svakog trenutka. Paganski filozofi su, poričući to, rekli da duše još uvek žive. A papa je spojio duhovnu doktrinu Hrista sa telesnom doktrinom filozofa; stvari koje su toliko različite da se ne mogu nikako spojiti, ništa više nego duh i telo u hrišćaninu. A budući da je telesno nastrojeni papa prihvatio paganske doktrine, on je iskvario Sveto Pismo kako bi ih uspostavio...a ako su duše u raju, recite mi zašto nisu u dobrom položaju kao i anđeli? I koja je onda svrha vaskrsnuća?“ (*An Answer to Sir Thomas More's Dialogue*, Knjiga 4, pog. 2, str. 180, 181). Isto upozorenje u pogledu unošenja grčkih pogleda na smrt u Bibliji dolaze iz mnogih teoloških grupacija. Evangelistički naučnik G.E. Ladd govori o široko rasprostranjenom stavu da „kada umremo odemo na nebo“. „Takvo razmišljanje“, on kaže, „popularno koliko jeste, više predstavlja izražavanje grčke misli nego biblijske teologije“ (*The Last Times*, str. 29). Naša želja jeda ova činjenica bude široko prihvaćena kako bi tradicije usvojene iz grčke filozofije bile odbačene u korist biblijskog učenja.

Isusova smrt

Tradicionalna ideja o odvojenoj svesnoj duši/duhu, koja preživljava smrt, nigde nije napravilo više haosa u pogledu shvatanja Biblije, nego u slučaju Isusove smrti. Nije neuobičajeno naći analize smrti Gospoda u kojima se kaže da je njegovo telo otišlo u grob, duh na nebo, a njegova duša u *pakao*. U ovom trenutku moramo postaviti pitanje, gde je Isus? To pitanje, međutim, ne bi palo na pamet hebrejskim piscima Novog Zaveta, jer oni toj temi nisu prilazili sa grčkim pretpostavkama o prirodi čoveka, koje su se duboko ukorenile u našoj teologiji. Isusova smrt je biblijska činjenica. On, Isus, je bio u *paklu*, u grobu; već smo videli da je „njegova duša“ hebrejski izraz za „njega“. U Delima 2:27 Petar dokazuje Isusovo vaskrsenje govoreći da „nećeš ostaviti dušu moju u *paklu*, niti ćeš dati da Svetac Tvoj vidi truljenje“. Uobičajena hebrejska paralela potvrđuje izjednačavanje izraza „njegova duša“ sa „Svetac“. Poruka jasno govori da Isus nije ostavljen mrtav u grobu, što Petar dalje objašnjava. David, u Psalmima, predskazujući vaskrsenje Mesije, izjavljuje da njegova duša (on sam) nije ostavljena u *paklu*, svetu mrtvih, već je vaskrsnuta u život. Ovaj opis smrti i vaskrsnuća nevidljive ličnosti Isusa iz Nazareta će pomoći da razjasnimo ono što se kaže u 1. Petrovoj 3:19 o njegovom odlasku da propoveda duhovima u tamnici. Kaže se da je Isus to propovedao kada je „oživeo Duhom“. To je jasno jezik kojim se opisuje vaskrsnuće (Jovan 5:21: „Otac podiže mrtve i oživljuje“; Rim. 8:11: „Onaj koji je podigao Hrista iz mrtvih oživeće i vaša smrtna telesa“; 1. Korinćanima 15:22: „tako će i po Hristu svi oživeti“ – vaskrsnuti). Iz tog razloga je, čim je vaskrsao iz mrtvih, svoju pobedu javio dušama – koje se ovde najlakše mogu shvatiti kao pali anđeli iz 2. Petrove 2:4.⁸ Izraz „duša“, upotrebljen za osam duša, koje su spasene u potopu (1. Pet. 3:20), je tipična upotreba reči „duša“ koja, za razliku od reči „duh“,

označava ljudsku osobu. Mešanje ovih izraza je, po nama, nastalo usled uvođenja strane ideje čoveka koji preživljava smrt kao bestelesni duh. Taj koncept, koji je odvratan hebrejskom umu, kao što kaže Alan Richardson, se mora isključiti pre nego što pristupimo Svetom Pismu u skladu sa biblijskom antropologijom.

Potreba za ispravnom biblijskom doktrinom čoveka

Do sada je naš cilj bio suprotstavljanje široko raširenom pogledu na čoveka kao na urođeno besmrtno biće. Oni koji zauzimaju taj stav će prirodno videti smrt kao da utiče samo na fizički deo čoveka – prava osoba neće umreti: samo će preći u potpuno svesno postojanje u drugoj sferi. Mi tvrdimo da ništa slično toj analizi budućnosti čoveka ne postoji u Svetom Pismu. Biblijska nada se odnosi samo na besmrtnost kao poklon koji smrtnik dobija kroz vaskrsnuće. Ideja o urođenoj besmrtnosti predstavlja opasno narušavanje biblijske doktrine vaskrsnuća, pa i celog božanskog plana spasenja. Malo je poznata činjenica da su eksperti iz veoma različitih teoloških škola i kroz celu istoriju hrišćanstva izrazili najjaču podršku biblijskom viđenju čoveka kao kompleksnog jedinstva. Ipak, tradicionalna teologija je često ograničavana avgustinskim platonizmom. Ovo ubacivanje strane metafizike se, po našem mišljenju, mora shvatiti ozbiljno. Ako nas apostol Petar podstiče da rastemo u milosti i znanju o Isusu Hristu, i ako nas neznanje udaljava od Boga (Efe. 4:18), ne može biti ispravno dopustiti da široko prihvaćeno verovanje u besmrtnost duše opstane kao tekovina hrišćanske vere. J.A.T. Robinson kaže, „To se zasniva na teološkoj pretpostavci koja je fundamentalno u suprotnosti sa biblijskom doktrinom čoveka.“⁹ Kada je Crkva Engleske iznela svoj plan posvećen sećanju na William Temple-a, *Towards the Conversion of England* (1945.), data je sledeća izjava: „Urođena neuništivost ljudske duše (ili svesti) potiče iz grčkih, ne biblijskih, izvora. Centralna tema Novog Zaveta je večni život,

koji nije namenjen svakome, već samo vernicima koji veruju u vaskrslog Hrista. Pred čovekom se ovde i sada nalazi izbor“. B.F.C. Atkinson je dao svoj doprinos debati kada je napisao: „I ljudi i životinje su duše; oni nisu dvodelna bića, koja se sastoje od tela i duše, koji se mogu razdvojiti i nastaviti da postoje. Njihova duša su oni celi i sastoji se od njihovog tela, kao i od mentalnih sposobnosti. O njima se govori kao da imaju dušu, odnosno svesno postojanje“ (*Life and Immortality*, str. 2).

Suviše je dugo nekritički prihvatano da se „međustanje“, kojim se uobičajeno teše ožalošćeni, prirodno uklapa u eshatološku šemu biblijskih pisaca. Šokantno je otkriti da je, ne samo po autoritetu Biblije već mnogih istaknutih komentatora, zamisao o bestelesnoj svesti čoveka u potpunom neskladu sa biblijskim razmišljanjem. Ovo treba da nas odvрати od učenja naše dece o preživljavanju mrtvih „na nebu“, kao i od propovedanja istog na sahranama. Bivši profesor teologije nas je upozorio da „hrišćanska vera ne razdvaja ni suprotstavlja telo i dušu kao raspadljivi i neraspadljivi deo mešovite prirode. *Ceo* čovek umire, kao što je ceo Hrist umro, i *ceo* čovek će biti vaskrsnut „u Hristu“... Isusovo vaskrsnuće nije predstavljalo izlazak duše iz tela. To je bilo oživljavanje onoga koji je bio mrtav i sahranjen“ (*The Belief of Christendom*, John Burnaby, str. 189). Ovakve izjave seku u korenu pomisao o svesnom međustanju između smrti i vaskrsnuća, budući da potvrđuju da je čovek jednostavno mrtav i sahranjen, iako ga Hrist čuva dok čeka vaskrsnuće *iz mrtvih*.

Drugi proučavaoci Biblije

Još jedan istaknuti naučnik, F.F. Bruce, je podjednako uveren da je zamisao o izlasku iz tela, na kojoj se zasniva ideja međustanja, nezamisliva za Pavla:

Očigledno je da Pavle nije mogao zamišljati besmrtnost odvojenu od vaskrsenja; za njega je telo bilo koje vrste od suštinske važnosti za ličnost. Naše tradicionalno razmišljanje o „besmrtnoj“ duši, koje mnogo toga duguje grčko-rimskom nasleđu, nam otežava da shvatimo Pavlovo gledište...da bi nedostatak tela bilo koje vrste bila vrsta duhovne golotinje ili izolacije kojih se njegov um klonio...On nije mogao da zamisli svesno postojanje i komunikaciju sa okruženjem u bestelesnom stanju (*Drew Lecture on Immortality*, 1970, str. 469-471).

Veoma je očigledna činjenica da se jedno pojavljivanje grčkog izraza, koji označava bestelesnost u Svetom Pismu, dešava u kontekstu u kome Pavle jasno izražava svoje gnušanje takvog stanja. Ipak, mi smo očigledno istrajni u svom verovanju u takvo posmrtno stanje umrlih. Nesumnjivo je da mi u srcu svog srca delimo Pavlovu nevoljnost da ozbiljno shvati ideju svesnog postojanja bez tela; ali naša verovanja izgleda zahtevaju da pokojnici budu odmah utešeni, čak i dok živi ostaju u telu. Pitanje od velike važnosti je da li mi na taj način podstičemo tradicionalno učenje, koje se logički ne može pomiriti sa biblijskim učenjem o prirodi čoveka i njegovom budućem vaskrsnuću iz mrtvih. Srce biblijske utehe za mrtve ne leži u sadašnjoj bestelesnosti, već u budućem vaskrsenju u slavi. Ono što je potrebno je vera u izvesnost tog budućeg događaja.

John Burnaby takođe govori o velikoj opasnosti, koju predstavlja koncept, koji nas udaljava od vaskrsenja koje zavisi od Hristovog povratka. Govoreći o tradicionalnom međustanju on kaže, „To daje utehu pojedincu, koji se suočava sa smrću, a još više onima koje ostavlja, koje mu nedostaje u očekivanju „kraja“. Ali njega nije lako kombinovati sa vaskrsenjem. Jer

ako ja mogu da budem sa Hristom bez svog tela, šta će mi novo telo kada ga dobijem?“ (*The Belief of Christendom*, str. 192). Upravo tako. Zapravo, njegova upozorenja su više nego opravdana kada se uzme u obzir veliki događaj koji će doneti vaskrsenje, Parusija (drugi dolazak), koji je tragično zanemaren u mnogom propovedima. Da li bi se to moglo dogoditi da je taj događaj iz Novog Zaveta shvaćen kao slavni trenutak kada mrtvi *prvo* postaju svesni u prisustvu Hrista.

Dakle, postoje dve velike prepreke zasnivanju svesnog međustanja na Svetom Pismu. Prva je da se mogućnost postojanja van tela mora uneti u Sveto Pismo. Ona je, kao što smo videli, strana nadi Novozavetnih pisaca, koji očekuju veliki vrhunac hrišćanskog puta – vaskrsenju celog čoveka pri dolasku Hrista. Drugo, pomisao da se u trenutku smrti cilj postiže nezavisno od vaskrsenja na Parusiji svodi vaskrsenje samo na prilog hrišćanskoj eshatološkoj šemi. Na taj način vaskrsenje postaje beznačajna misao, Parusija i Carstvo, koje dolazi posle prestaju da imaju bilo kakav značaj u umu vernika. Ko može poreći da se takva osiromašena eshatološka gledišta lako prepoznaju u današnjim crkvama? Svakako nije bez značaja to što Pavlove poslednje reči Timotiju sadrže zvaničnu izjavu pred Bogom i Gospodom Isusom Hristom u vezi njegove nade u njegov dolazak i Carstvo Hristovo (2. Tim. 4:1). Ne može se poreći da se ti događaji, uključujući i vaskrsenje mrtvih, nalaze u centru pažnje biblijske teologije. Ne sme postojati skretanje pažnje na navodno međustanje.

Upravo je zmijina laž „Nećete vi umreti“ obeležila veliki deo diskusije o stanju mrtvih. Oštar kontrast između života i smrti je zamagljen na način da se isključuje mogućnost stvarne smrti ličnosti. Ali smrt u Bibliji predstavlja prestanak svesnog postojanja. Prestanak tog strašnog stanja se može postići isključivo vaskrsenjem mrtvih u život! Svaka teologija, koja u svom srcu ne

sadrži vaskrsenje je izgubila kontakt sa biblijskim otkrovenjem. Sposobnost tradicionalne teologije da se nametne kao jedino razumno gledište znači da se svaka ideja, koja se dovodi u pitanje, posmatra kao neželjeni uljez. Poricanje svesnog međustanja pre vaskrsenja se više povezuje sa sektaškim razmišljanjem, a ne sa zvaničnim crkvama.¹⁰ Ali da li mi imamo pravo da odbijemo poziv za povratak biblijskom razmišljanju, posebno kada je podržan od strane tolikog broja istaknutih izlagača, kao što su Wycliffe, Tyndale, i veliki broj drugih Biblijskih naučnika?

Tradicionalno uporište popularne teologije

VELIKI BROJ BIBLIJSKIH PASUSA je citiran kako bi se podržao zaključak suprotan onome za koji se mi zalažemo. Čuveni „dokazni tekst“ se pronalazi u 2. Korinćanima 5, gde se govori da Pavle opisuje smrt kao da znači „otići od tela, i ići ka Gospodu“. Kada se na to doda podrška iz Filipljanima 1:21-23 gde Pavle želi „otići i s Hristom biti“ i Isusove izjave upućene lopovu na krstu, oni koji zagovaraju svesno međustanje na nebu su smatrali da imaju dovoljno dokaza. Smatrali su da priča o bogatom čoveku i Lazaru samo potvrđuje tu odluku.

Na površini svakako se može činiti da ovi pasusi potvrđuju grčku ideju bestelesnosti. Ali ako vaskrsenje stvarno treba da bude vaskrsenje iz mrtvih (kao što ga Novi Zavet opisuje) kako onda u isto vreme (po popularnoj šemi) to može biti davanje duhovnog tela već *živim* preminulim osobama? Da li je to vaskrsenje u punom značenju kakvo ima u hebrejskom mišljenju? Tradicionalna ideja postaje još čudnija kada vidimo da je Novozavetni glagol, koji opisuje čin ustajanja iz mrtvih, zapravo obična reč za „buđenje iz sna“. Kakav smisao može imati buđenje već potpuno svesnih duhova koji imaju viziju spasenja?

Ozbiljne poteškoće

Činjenica je da prosečan vernik ovoj temi nije pridavao mnogo pažnje. Njegova pretpostavka je da ono u šta je oduvek verovao mora biti zasnovano na Bibliji. Ipak, pokušaji da se tradicionalna učenja usklade sa Novim Zavetom nailaze na ozbiljne poteškoće, od kojih je jedna očigledno odsustvo boli kakvog direktnog pominjanja mrtvih, koji su sada sa Hristom u raju u Novom Zavetu. Dok se u Novom Zavetu stalno pominje da je Isus „otišao na nebo“ da sedi sa desne strane svog Oca, ništa slično tome se ne kaže za mrtve. Oni se uvek prikazuju kao da su zaspali i ostaće u snu do vaskrsenja; a vaskrsenje je nedvosmisleno smešteno u budućnost i dogodiće se pri povratku Hrista koji će uspostaviti svoje carstvo.

Ukoliko se trenutak smrti poklapa sa trenutkom vaskrsenja, tada svaki pojedinac mora vaskrsnuti odvojeno od zajednice vernika, a to je, naravno, nemoguća ideja za biblijske pisce. Postoji samo jedan trenutak slave koji očekuju Novozavetni pisci: vaskrsenje svih vernika na povratku Mesije u slavi.

Nema nikakve sumnje da je ono čemu se Pavle nadao da će dobiti vaskrsenje iz mrtvih, koje će se poklopiti sa ponovnim pojavljivanjem Isusa na kraju ovog doba: „Da bih, kako dostigao u vaskrsenje mrtvih;... za onim što je napred sežem se...I trčim k belezi, k daru gornjeg zvanja Božijeg u Hristu Isusu. Jer je naše življenje na nebesima, otkuda i Spasitelja očekujemo Gospoda svog Isusa Hrista, Koji će preobraziti naše poniženo telo da bude jednako telu slave Njegove“ (Fil. 3:11-14, 20, 21).

Ovaj pasus sadrži tri nezamenljiva elementa Pavlovog eshatološkog gledišta: vaskrsenje, drugi dolazak (Gospoda sa neba) i promenu stanja iz smrtnog u besmrtno.

U potpunom skladu sa citiranim stihovima, veliki opis Vaskrsenja u 1. Korinćanima 15 stavlja buđenje mrtvih u Hristu u vreme drugog dolaska i taj događaj izjednačava sa trenutkom kada besmrtnost zamenjuje smrtnost:

Tako će i po Hristu svi oživeti. Ali svaki u svom redu: novina Hristos; a potom oni koji verovali su Hristu o Njegovom dolasku... Tako i vaskrsenje mrtvih: seje se za raspadljivost, a ustaje za neraspadljivost... kako nosimo obličje zemljanog, tako ćemo nositi i obličje nebeskog... telo i krv ne mogu naslediti carstvo Božije, niti raspadljivost neraspadljivosti nasleđuje... jer svi nećemo pomreti, a svi ćemo se pretvoriti. Ujedanput, u trenuću oka u poslednjoj trubi; jer će zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi, i mi ćemo se pretvoriti. Jer ovo raspadljivo treba da se obuče u neraspadljivost, i ovo smrtno da se obuče u besmrtnost... onda će se zbiti ona reč što je napisana: Pobjeda proždre smrt (1 Kor. 15:22, 23, 42, 49, 50-54).

Nepomirljiva protivrečnost

Moramo postaviti pitanje kako je moguće uskladiti ovaj pasus sa popularnim konceptom da su mrtvi već dobili besmrtnost. Naravno da je potpuno jasno da samo vaskrsnuće može doneti besmrtnost. A za vaskrsenje je nedvosmisleno rečeno da će se dogoditi „o Njegovom dolasku“ na poslednjoj trubi. Tada će mrtvi biti podignuti, odnosno „probuđeni“, „oživljeni“. Zar nije potpuno jasno da mrtvi moraju ostati u grobu sve dok ne budu podignuti iz njega? Ne postoje ni naznake da vaskrsenje znači ponovno sjedinjavanje već svesnog duha sa njegovim telom; iako je sigurno da stvaranje novih besmrtnih bića mora podrazumevati ulazak duha u novo telo, kako bi se dobile „duhovne“ osobe. Ali duh nije osoba koja postoji kao svesna ličnost van tela. Tek je *posle* vaskrsnuća prikladno o preobraženim svecima govoriti kao o besmrtnim duhovima. Suočeni smo sa nepomirljivim protivrečnostima ukoliko su mrtvi već oživljeni *pre*

vaskrsenja, budući da se veoma nedvosmisleno kaže da treba da budu *oživljeni na njegovom dolasku* (st. 23).

U 1. Solunjanima 4, u umovima vernika se javlja pitanje u vezi stanja hrišćana, koji su umrli pre Isusovog povratka. Ovde je Pavle mogao veoma lako otkloniti sve sumnje rekavši da su mrtvi u Hristu već sa njim, tako što su u trenutku smrti dobili svoju nagradu u raju. Dobro je poznato da on ne kaže ništa slično tome. Umesto toga, on potvrđuje da će po Isusovom dolasku „umrli u Isusu“ – oni koji su zaspali (stih 14; vidi 1. Sol. 5:10) – vaskrsnuti i ujediniti se sa onima koji su doživeli taj veliki dan. Lek za očaj dakle predstavlja očekivanje vaskrsnuća po Hristovom povratku, a ne svesnost mrtvih na drugom mestu, što predstavlja međustanje o kome Pavle nije rekao ni jednu reč.

Nevoljnost za preispitivanje tradicije

Naša nevoljnost da preispitamo već prihvaćeni način razmišljanja je tolika da nismo ozbiljno shvatili primedbe Novozavetnih naučnika koji su, ne razmišljajući mnogo o onome u šta mi biramo da verujemo, bili veoma jasni u pogledu toga da Novozavetni pisci svu svoju nadu zasnivaju na drugom dolasku i vaskrsnuću, koje će se dogoditi tada, a ne ranije. Važno pitanje je da li smo mi pokušali da „trčimo pred rudu“ pripisujući besmrtnost duhovima mrtvih nevezano za vaskrsnuće. Da bismo to učinili moramo početi sa pretpostavkom svesnog međustanja između smrti i vaskrsnuća, a zatim ga „pronaći“ u Novom Zavetu. Naučni metod bi podrazumevao da počnemo otvorenog uma i upotrebimo Sveto Pismo da testiramo nasleđene hipoteze.

U Novom Zavetu postoje dva pasusa koja navodno predstavljaju čvrst dokaz da je Pavle verovao da su mrtvi odmah sa Hristom. Ali pre nego što ih pogledamo, obratimo pažnju na reči J.A.T. Robinson-a u vezi 1. Korinćan-

nima 15 (koja je već citirana), poglavlja o vaskrsnuću. Njegova opažanja govore da je bilo nekih nečasnih radnji u pokušajima da se popularno verovanje uskladi sa Pavlovim učenjima.

Ova činjenica bi trebala da probudi naše sumnje, budući da je jasno da ako popularno verovanje nije u skladu sa Biblijom, mi treba da očekujemo baš takve dokaze o nepoštenom tretiranju Novog Zaveta.. On kaže, „Čitanje 1. Korinćanima 15 na sahranama potkrepljuje utisak da ovo poglavlje govori o trenutku smrti; ono se zapravo okreće oko dve tačke: trećeg dana i poslednjeg dana. U savremenom dobu postoje pokušaji da se Pavlov jezik primeni na jedno vaskrsnuće za koje se misli da nastupa odmah posle smrti“ (*In the End God*, str. 105). Te činjenice su dovoljne da pokažu da ovaj centralni pasus (1. Kor. 15) nije shvaćen u svom pravom smislu. Na silu je korišćen kao podrška ideji koja je nepoznata Pavlu.

Postoje dokazi slične zloupotrebe drugog dela Svetog Pisma, koji se obično citira, kako bi se potkrepilo popularno gledište. J.A.T. Robinson kaže sledeće: „Savremeno gledište se, ukoliko uopšte pominje Sveto Pismo, poziva na 2. Korinćanima 5:1-8. (‘želeći obući se u svoj nebeski stan’). Ovo se obično tumači, u potpuno suprotnom značenju od 1. Korinćanima 15, da nas naše duhovno telo čeka da ga obučemo u trenutku smrti“ (*In the End God*, str. 106). Opet se pozivamo na gledište John Robinson-a o „zapanjujućoj transformaciji koja je zadesila hrišćansku eshatologiju skoro odmah po sušenju mastila na Novom Zavetu i njenom uticaju na centralno interesovanje ili tačku oslonca cele teme“. On posmatra popularno eshatološko gledište i primećuje „koliko celoj Novozavetnoj slici strana ova perspektiva, koju svi uzimamo zdravo za gotovo, a na kojoj je navodno zasnovano celo hrišćanstvo. Jer u Novom Zavetu tačka oko koje se okreće nada i interesovanje uopšte nije trenutak smrti, već pojavljivanje Hrista u slavi svog Carstva“ (*In the End God*, str. 42).

Neophodni ključ problema

Ova analiza, koju je napravio vodeći Novozavetni naučnik, nam pruža neophodni ključ za otkrivanje zbujujućeg nepoklapanja između stvarnih činjenica iz Novog Zaveta u vezi života posle smrti i tradicionalnog razmišljanja o toj temi. Istina je da popularno razmišljanje predstavlja „zapanjujuću transformaciju“ Novozavetnog plana. Ono je „potpuno strano“ Novom Zavetu na kome je hrišćanstvo „navodno zasnovano“. Jedino pametno što se može učiniti je suočiti se sa gorkom činjenicom da su ta gledišta tradicionalna, a ne Biblijska. Nije preterivanje reći da su učenja apostola iskrivljena u pokušaju da se pronađe opravdanje za eshatološko gledište koje je bilo nepoznato piscima Novog Zaveta. *Veoma važan trenutak Hristovog dolaska, kako bi uspostavio svoje Kraljevstvo je zamenjen trenutkom smrti pojedinca.* Dakle, uobičajeno shvatanje ove teme nije hrišćansko po standardima Novog Zaveta, i to kada je reč o pitanju koje je od ključne važnosti za veru! Istorija, međutim, govori da, umesto da to priznamo, mi istrajavamo u iluziji da se može postići zadovoljavajući kompromis između originalnog hrišćanstva i kasnije transformacije. Postoji manjak volje da se promeni tradicija. Ali postizanje takvog kompromisa se može postići samo suptilnom promenom jezika. Jedino o čemu Novi Zavet govori je vaskrsenje mrtvih ljudi, koji će ustati kada se Hrist vrati. Mi govorimo – a naša učenja to oslikavaju – o vaskrsenju *tela*, čime se otvara put ka umetanju verovanja da je svesna osoba, u obliku duha, već dobila svoju nagradu u raju, dok samo njeno telo čeka vaskrsnuće poslednjeg dana. Mi dakle pokušavamo da očuvamo neki značaj budućeg telesnog vaskrsnuća, koje Biblija vrlo jasno propoveda, tvrdeći da je to vaskrsnuće *samo tela* a ne stvarnih osoba! Ključno pitanje kojim se bavimo je da li Novi Zavet odobrava pravljenje takve razlike između tela i odvojive, potpuno svesne duše ili duha.

Neizbežni rezultat tog novog „obrta“ u eshatologiji ne naravno pomeranje centra pažnje sa budućeg vaskrsenja na trenutak smrti i posledično – ovo je veoma važno – od velikog događaja koji Novi Zavet povezuje sa budućim vaskrsenjem – drugog dolaska i uspostavljanja Carstva Božjeg na zemlji. Potpuno je jasno da je ono što nas zanima šta se desi sa svesnom osobom posle smrti, a ne šta se desi njenom telu. Izmenjeni sistem – koji je usvojio platonske ideje, koje su uglavnom uvedene u Aleksandriji u trećem veku – nameće originalnoj veri strani koncept (koji je nepoznat Jevrejima) besmrtnosti duše. Tada je teren bio spreman za stavljanje „odvojene duše“ u svesno blaženstvo u trenutku smrti. Cela ideja o kasnijem vaskrsenju postaje od sekundarnog značaja, ako ne i potpuno bespotrebna. Jači udarac nije mogao biti nanet Novozavetnoj eshatološkoj nadi.

Nepošteno tretiranje Svetog Pisma

Pokušaj unošenja popularnog sistema u Novozavetne tekstove podrazumeva veoma nepošteno tretiranje dva ili tri pasusa za koje postoji najveća šansa da se mogu uklopiti u tradicionalno verovanje. Naša verovanja po svaku cenu moraju biti potkrepljena poglavljima i stihovima! Priznati da to nije moguće uraditi u okviru zakona razumne egzegeze nas stavlja u tešku poziciju da moramo priznati da ono u šta smo verovali nije hrišćansko. Suočeni sa ovom dilemom, naučnici iz „demitologizacije“ škole tvrde da je jedan eshatološki sistem dobar koliko i drugi. Sve su to „mitovi“, i bez obzira na to da li se nalaze u Novom Zavetu ili ne, oni ne daju nikakvu božansku izjavu o onome što se zaista događa sa nama posle smrti. Međutim, za one koji su uvereni da Pavlovo gledište potiče (kao što to on sam tvrdi) od Isusovog Duha, takav beg u agnosticizam nikako nije zadovoljavajući; i u tom trenutku nemamo izbora nego da tradicionalno gledište u korist originalnog hrišćanskog učenja, koje je sačuvano Novom

Zavetu. Istorija crkve pokazuje da je ubedljiva manjina u okviru mnogih denominacija krenula tim putem, dok je većina istrajala u svojim tradicijama. Svaki vernik je suočen sa teškom dilemom da li će izabrati apostolsku veru umesto kasnijih tradicija.

Opravdavanje skoro univerzalno prihvaćenog mišljenja da hrišćanstvo propoveda da se mrtvi u trenutku smrti u svesnom stanju nalaze kod Boga se obično zasniva na Filipljanima 1:23. Pavle se ovde nalazi u dilemi između želje da ostane sa vernicima i svoje žudnje da ode kako bi bio sa Gospodom. Podrška za primljenu tradiciju se traži u 2. Korinćanima 5. Ovde Pavle kaže da „volimo otići od tela, i ići ka Gospodu“ (2. Kor. 5:8). Ukoliko se izbace iz svog neposrednog konteksta, kao i iz šireg konteksta kako Starog tako i Novog Zaveta kao celine, ovi stihovi se nesumnjivo mogu upotrebiti za potkrepljivanje tradicionalnog gledišta. Međutim, kada se bolje pogleda, vidi se koliko je nesigurno tlo na kom se ceo pokušaj nalazi. Prvo, nepobitna je činjenica da ceo Novi Zavet stremi Parusiji i vaskrsenju vernika, koje se konstantno stavlja u taj veliki dan kao kolektivno vaskrsnuće svih svetih. Pavle ima precizan i jednostavan sistem vaskrsnuća: „tako će i po Hristu svi oživeti...oni koji verovali su u Hristu o Njegovom dolasku“ (1. Kor. 15:22-23). U 1. Solunjanima 4 on nudi utehu vernicima u vezi hrišćana, za koje se kaže da spavaju, što bi bio čudan izbor reči da je mislio da su oni već potpuno svesni i blaženi sa Gospodom! Nema potrebe da živi hrišćani žale zato što će svi biti ponovo zajedno na budućem vaskrsnuću. U sličnoj situaciji danas crkva bi ih utešila tvrdnjama da su oni već živi sa Bogom. Činjenica da Pavle ne kaže ništa slično tome, pokazuje koliki je jaz između ta dva sistema. Za savremenog vernika buduće vaskrsnuće je u najboljem slučaju sekundarna misao, jer se sve ono što je najvažnije, po njemu, dešava u trenutku smrti.

Šta Pavle misli?

Šta onda znači Pavlova izjava o odlasku kako bi bio sa Hristom u Filipljanima 1:3? Ukoliko se ovaj usamljeni stih čita bez povezivanja sa 1. Korinćanima 15, 1. Solunjanima 4 i Pavlovim kasnijim izjavama *u istoj poslanici* (Fil. 3:11-21), moguće je steći utisak da Pavle očekuje da bude sa Hristom u trenutku smrti. Ali to bi bilo kontradiktorno njegovom celokupnom razmišljanju koje se mnogo bolje objašnjeno nalazi u drugim pasusima. Ono na šta je Pavle zaista ciljao je srećom razjašnjeno kasnije u istoj poslanici: „Da bih, kako dostigao u vaskrsenje... očekujemo Gospoda svog Isusa Hrista, koji će preobraziti naše poniženo telo da bude jednako telu slave Njegove“ (Fil. 3:11, 20). Van svake sumnje je da on ovde ne priznaje nijedan drugi cilj osim postizanja vaskrsnuća na Hristovom povratku. Zato bi bilo krajnje nepošteno čitati izjave o „odlasku da bude sa Gospodom“ kao da se odnose na potpuno drugu težnju, koja ne podrazumeva vaskrsnuće i stoga se veoma razlikuje od njegove želje za taj poslednji dan. Popularno verovanje govori da hrišćanin može biti potpuno živ sa Hristom *bez* vaskrsnuća. To bi značilo da smrt nije zaista smrt u bilo kom stvarnom smislu, već nastavak života u drugoj dimenziji. U tom slučaju vaskrsenje iz mrtvih postaje beznačajno! Pavle u Filipljanima 1:23 jednostavno govori o svom odlasku, kako bi bio sa Hristom kroz smrt i kasnije veskrnuće.¹¹ Za umiruće će sledeći sekund svesti biti vaskrsnuće. Odlazak iz ovog života znači biti sa Hristom na njegovom dolasku.

Ukoliko sada pogledamo njegovu izjavu o odlasku iz tela i odlasku kod Gospoda, otkrićemo da se ona takođe nalazi u kontekstu koji se, zbog upečatljive sličnosti sa 1. Korinćanima 15 (koja je napisana samo godinu dana ranije) takođe mora odnositi na buduće vaskrsnuće, a ne na neko izmišljeno međustanje, koje dolazi odmah posle smrti.

To se može jasno videti iz opšte izjave kojom Pavle započinje svoju predstavu hrišćanske nade za dobijanje „duhovnog tela“: „Mi verujemo, zato i govorimo. Znajući da će Onaj koji podiže Isusa, *i nas podignuti s Isusom*, i postaviti s vama... Zato nam se ne dosađuje“ (2. Kor. 4:14, 16). Ove izjave treba da nam posluže kao upozorenje da u Pavlovu diskusiju, koja sledi ne ubacujemo ideje o budućem stanju, *koje nemaju veze sa vaskrsnućem*. Postoje tri očigledne dodirne tačke između 2. Korinćanima 5 i 1. Korinćanima 15 i, kada se one uoče, postaje potpuno nemoguće tvrditi da Pavle koristi dva *različita* termina. Prva zajednička osobina ova dva pasusa je misao o „oblačenju besmrtnosti“: 2. Korinćanima 5:2,4: „Jer za tim uzdišemo, želeći obući se u svoj nebeski stan... jer nećemo da se svučemo, [izadjemo iz tela] nego da se *preobučemo, da život proždere smrtno*“.

Imamo potpuno istu poruku koju nam prenosi 1. Korinćanima 15:54: „A kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost i ovo se smrtno obuče u besmrtnost, onda će se zbiti ona reč što je napisana: Pobjeda proždre smrt“.

Druga zajednička stvar za ova dva pasusa je pojavljivanje Gospoda [ne u!] raja zbog spasenja: 2. Korinćanima 5:2: „Jer za tim uzdišemo, želeći obući se u svoj *nebeski* stan“. 1. Korinćanima 15:47: „Drugi je čovek Gospod [koji dolazi] *s neba*“.

Treće, ideja da besmrtnost nadjačava smrtnost: 2. Korinćanima 5:4: „nego da se preobučemo, da život *proždere* smrtno“. 1. Korinćanima 15:54: „A kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost i ovo se smrtno obuče u besmrtnost, onda će se zbiti ona reč što je napisana: Pobjeda *proždre* smrt“.

Ove dodirne tačke, uključujući i upotrebu identičnog jezika, svakako isključuju svaku mogućnost da je Pavle na umu imao dva potpuno različita događaja – posebno na svetlu činjenice da on piše istim ljudima u okviru kratkog vremenskog perioda. Shvatiti 2. Korinćanima 5 kao da se odnosi na trenutak smrti i da znači da svaka osoba *posebno dobija besmrtnost u trenutku smrti* znači, kao što J.A.T. Robinson kaže „tumačiti pasus u potpunoj suprotnosti sa 1. Korinćanima 15“ (*In the End God*, str. 106). Svakako je došlo vreme da prestanemo da teramo Pavla da protivreči sam sebi i da prihvatimo sjajnu doslednost i jedinstvo, u pogledu ovog ključnog pitanja života posle smrti, koji se protežu kroz sva njegova dela.

Jedinstvo Pavlove eshatologije

Jedinstvo koje postoji u Pavlovom razmišljanju o budućnosti vernika ćemo još jasnije prikazati ako objedinimo pet relevantnih pasusa iz Pavlovih poslanica. To će poslužiti da osnaži utisak koji već imamo sa jednim ciljem – vaskrsenja svih vernika na Parusiji. To je odlučujući momenat za sve Novozavetne pisce. Pavlovo stanovište se može uspostaviti na sledeći način (isticanje usmerava pažnju na jedinstvo u njegovom razmišljanju).

Fundamentalno načelo Pavlove nade za budućnost se može izraziti na sledeći način:

Imajući pak onaj isti duh vere kao što je napisano: „verovah, zato govorih“; mi verujemo, zato i govorimo, znajući da će *Onaj koji podiže Isusa, i nas podignuti s Isusom, i postaviti s vama*. Zato nam se ne dosađuje... Nama koji ne gledamo na ovo što se vidi, nego na ono što se ne vidi; jer je ovo što se vidi, za vreme, a ono što se ne vidi, večno. Jer znamo da kad se zemaljska naša kuća tela raskopa, imamo zgradu od Boga, kuću nerukotvorenu, večnu na nebesima. Jer za tim *uzdišemo*, želeći obući se u svoj *nebeski* stan (2. Kor. 4: 13-5:2). Jer je naše življenje *na nebesima*, otkuda i Spasitelja očekujemo Gospoda svog Isusa Hrista (Fil. 3:20). Drugi je čovek *Gospod s neba* (1. Kor.

15:47). Mi sami u sebi *uzdišemo* čekajući posinjenje i izbavljenje telu svom. Stradanja sadašnjeg vremena nisu ništa prema *slavi* koja će nam se javiti. Jer čekanje stvari čeka da se jave sinovi Božiji (Rim. 8:23,18,19); S Njim stradamo da se *s Njim i proslavimo* (Rim. 8:17). A kad se javi Hristos, život vaš, onda ćete se i vi *s Njime javiti u slavi* (Kol. 3:4). Nećemo da se svučemo, nego da se *preobučemo*, da život proždere smrtno (2. Kor. 5:4). Svi nećemo pomreti, a svi ćemo se pretvoriti. Ujedanput, u trenuću oka u poslednjoj trubi (1. Kor. 15:51,52); tako će i po Hristu svi oživeti, koji verovali su Hristu o Njegovom dolasku (1. Kor. 15:23); jer će zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi. Jer ovo raskladljivo treba da se *obuče* u neraspadljivost (1. Kor. 15:52,53). Jer će sam Gospod sa zapovešću, sa glasom Arhanđelovim, i s trubom Božjom sići *s neba*; i mrtvi u Hristu vaskrsnuće najpre; A potom mi živi koji smo ostali, zajedno s njima bićemo uzeti u oblake na susret Gospodu na nebo, i tako ćemo svagda *s Gospodom* biti (1. Sol. 4:16,17). Dobro smo, dakle, volje jednako, i mnogo volimo otići od tela, i ići *ka Gospodu* (2. Kor. 5:6-8); da bih *s vama* i umro i *živeo* (2. Kor. 7:3). Imajući želju otići i *s Hristom* biti (Fil. 1:23)... da bih, kako dostigao u vaskrsenje mrtvih (Fil. 3:11).

Iz ovih pasusa se vidi da Pavle očekuje da bude sa Hristom *na vaskrsenju*, a ne pre toga. Obnova biblijskog gledišta će otkloniti neželjene tenzije, koje su stvorene našim pokušajima da Svetom Pismu nametnemo tradicionalno verovanje. Prvo, vaskrsenje označava stvarni prelazak mrtvih ljudi iz smrti u život, a taj veliki budući događaj će ponovo zauzeti centralnu poziciju u hrišćanskom razmišljanju. Drugo, pojedinac će se smatrati nedeljivim jedinstvom, ne dušom koja se oslobađa svog tela u trenutku smrti. Na taj način će otrov grčkih ideja biti izbačen iz savremene hrišćanske misli. Treće, biće obnovljen plamen entuzijazma za povratak Hrista, koji dele svi Novozavetni pisci. Tradicionalni fokus na trenutak smrti, koji nema nikakvog značaja za Novozavetne pisce, je veoma uspešno oslabio intenzitet tog očekivanja, pa je biblijski hrišćanski pogled na budućnost postao potpuno nepoznat u crkvenim krugovima. Najzad, prestaće potreba

za krivljenjem izolovanih stihova Novog Zaveta, kako bi se uklopili u nebiblijsku tradiciju.

Detaljno tumačenje 2. Korinćanima 5

Tema koju je obradio Pavle je buduće vaskrsenje vernika. On počinje opštom izjavom o temi kojom će se baviti: „Znajući da će Onaj koji podiže Isusa, i nas podignuti s Isusom, i postaviti s vama“ (2. Kor. 4:14). Zatim prelazi na osnovu svoje centralne nade: „Zato nam se ne dosađuje“ (st. 16). Pavle zatim upoređuje privremene patnje, koje trpimo u svom sadašnjem telu sa slavom života posle vaskrsenja, koje će se dogoditi na Parusiji. Posebnu pažnju treba posvetiti Pavlovoj omiljenoj temi: kontrastu između „sadašnjeg sveta zlog“ (Gal. 1:4) i mesijanskog budućeg doba (1. Tim. 4:8). Naša sadašnja patnja je trenutna i beznačajna u poređenju sa slavom koju nosi buduće doba (2. Kor. 4:17). (u Autorizovanoj verziji „večno“ od grčke reči *aionios*, treba čitati „u vezi sa budućim dobom“, *Christian Words*, str. 455.). Stvari koje sada vidimo su privremene; sa novim dobom dolaze nevidljive stvari (str. 18). Ako je naša trenutna zemaljska kuća (telo) uništena smrću, mi imamo – u to možemo biti sigurni – novo telo koje nas čeka. Novo telo je prilagođeno životu u budućem dobu (st. 11). Mi žudimo da ga obučemo kada ga Hrist donese sa neba (st. 2). Tada se nećemo naći neobučeni (odnosno, u smrti; vidi Golo zrno koje se seje u zemlju sa vaskrsnućem na umu, 1. Kor. 15:37). Mi ne želimo da budemo bez tela, već da se obučemo u besmrtnost na vaskrsenju kada život proždere smrt (st. 3,4). Duh je zalag obećane besmrtnosti (st. 5). Mi znamo da smo udaljeni od Gospoda sve dok smo u našim sadašnjim telima (st. 6). Mi želimo da napustimo naš dom u ovom telu i uđemo u onu kod Gospoda (st. 8); odnosno da naše privremeno telo zamenimo telom slave, koje ćemo dobiti na Parusiji; jer se svi moramo pojaviti pred Hristovim sudom kada on dođe (st. 10).

Cela rasprava se tiče našeg sadašnjeg stanja, nasuprot našem stanju tada. Vremenski interval između sadašnjosti i Parusije je relevantan samo u slučaju da neko doživi Hristov dolazak. Pavle odbacuje stanje smrti, budući da, kao što F.F. Bruce kaže, „on nije mogao da zamisli svesno postojanje van tela“ (Drew Lecture on Immortality, *Scottish Journal of Theology*, tom 24, No. 4, str. 471). Život u obliku bestelesnog duha je ono čega se on grozi!

Dok je naše tradicionalno mišljenje zasnovano na mogućnosti bestelesnog života posle smrti, Sveto Pismo ga pominje samo jednom i odbacuje kao nezamislivo. Naša greška je ako „otići od tela, i ići ka Gospodu“ čitamo kao „otići od tela i stoga ići bez tela ka Gospodu“. Ukoliko, međutim, pogledamo još neka Pavlova dela otkrićemo da on očekuje da bude sa Gospodom tek kroz vaskrsenje na Parusiji (1. Sol. 4:17). Za Pavla, otići iz tela znači biti sa Gospodom u novom telu. Biti sa Hristom (st. 8) očigledno podrazumeva stanje tela, jer je ceo pasus zasnovan na stanu, kući i šatoru kao metaforama za telo. Pavle stoga ima na umu zamenu starog tela za novo. „kad se pokaže, bićemo kao i On, jer ćemo Ga videti kao što jeste“ (1. Jovanova 3:2). Sjedinjenje sa Hristom mora da sačeka taj dan.

Filipljanima 1:21-23

Kada uočimo da se jednostavno spavanje posle koga dolazi buđenje na vaskrsenju jedino uklapa u biblijske činjenice (a uz to je i podržano mnogim spisima iz rane crkvene istorije), Filipljanima 1:21-23 se teško može protumačiti tako da podržava misao o trenutnom prisustvu sa Hristom. Svaki problem, koji nameću ti stihovi, se lako rešava kada se shvati da, za one koji spavaju u smrti, proticanje vremena nema nikakvog značaja. Vernik koji se probudi na vaskrsenju neće imati nikakav osećaj za vreme, koje je proteklo između smrti i vaskrsenja.

U Filipljanima 1:21 Pavle razmišlja o sopstvenoj smrti: „Jer je meni smrt dobitak“. On, prirodno, razmišlja o trenutnom postojanju sa Hristom. ZA umirućeg čoveka, odmah posle trenutka sklapanja očiju će uslediti zvuk poslednje trube. On neće osetiti vreme koje je proteklo između smrti i vaskrsnuća, koje je njegov cilj (Fil. 3:11). Mi, međutim, moramo da insistiramo, kao i Oscar Cullmann, da su mrtvi još uvek „u vremenu“ (*Immortality of the Soul or Resurrection of the Dead?* str. 49); „u suprotnom“, dodaje Cullmann, „problem u 1. Solunjanima 4:13ff nema nikakvo značenje“. Iako mrtvi ostaju „u vremenu“, *za njih* ne postoji svest o vremenu, koje je proteklo od smrti do vaskrsnuća. *U tom smislu*, i samo u tom smislu, umirući vernik će iz ovog doba zakoračiti u Carstvo Božje, koje dolazi na Parusiji.

Kada bi savremeni čitaoci imali Pavlov jasan vid i veru u budućnost, ne bi pali u iskušenje da u njegova dela ubacuju misli o svesnom stanju pre vaskrsenja. Za Pavla, i za ranu crkvu, vaskrsenje u život na Parusiji je jedini cilj. On se nada da će tada biti „sa Gospodom“, a u 1. Solunjanima 4 on opisuje događaj, koji će ga dovesti do Hrista – „i tako ćemo svagda s Gospodom biti“ (1. Sol. 4:17).

Neki savremeni komentatori, znajući da je život u obliku bestelesnog duha nezamisliv za Pavla, primenjuju očajne mere i govore da u 2. Korinćanima 5 apostol obara celu eshatološku šemu, koju je primio kao božansko otkrovenje malo pre toga, u 1. Korinćanima 15. Oni govore da u 2. Korinćanima 5 on očekuje novo telo u trenutku smrti a ne na Parusiji. Takva „rešenja“, međutim, pre ukazuju na želju da se po svaku cenu sačuva tradicionalno svesno stanje mrtvih nevezano za Parusiju.

Bogataš i Lazar i lopov sa krsta

VIŠE OD BILO KOG DRUGOG PASUSA IZ SVETOG PISMA, priča o bogatašu i Lazaru se može asimilovati u popularno učenje da se kazna i nagrada daju mrtvima *pre vaskrsenja*. Ipak, sama ideja da je sudbina zlih ljudi zapečaćena i kazna odmerena pre suđenja je proglašena nedoslednom. Sveto Pismo nikome ne daje besmrtnost, niti bilo kog mrtvog ne šalje na sud pre vaskrsnuća (Jovan 5:28, 29; Otkr. 20:11-15). G.E. Ladd kaže da „Postoji jedno učenje iz ovog pasusa [priči o bogatašu i Lazaru] koje protivreči opštem biblijskom učenju o međustanju, odnosno učenju da se sud i nagrađivanje događaju odmah posle smrti. *Na drugim mestima se suđenje uvek dešava na drugom dolasku*“ (*The Last Things*, str. 34, moje isticanje).

Nebiblijske pretpostavke

Priča o Lazaru i bogatašu se, zapravo, može čitati iz dve potpuno različite perspektive. Sve zavisi od toga sa kojim pretpostavkama se prilazi ovom zanimljivom delu Svetog Pisma. Iako uzima nešto od savremene farisejske terminologije, Isus u stvari ne prihvata nebiblijske izvore koje su fariseji

prihvatili pod uticajem grčke misli. Mi priči pristupamo u čvrstom uverenju, koje nam daje Stari Zavet, da *pakao* nije *trenutno* mesto za mučenje zlih ljudskih duhova, i da je svesni ljudski duh odvojen od tela nezamisliva ideja za biblijske pisce. *Pakao u budućnosti* može postati mesto za mučenje (Ps. 9:17).

Uvodne reči, „Čovek neki...“ nas podsećaju na priču o bludnom sinu i priči o nepravедnom slugi, koje počinju istom frazom i upozoravaju nas da se nalazimo pred pričom sa naravoučenijem, a ne pred ozbiljnom eshatološkom raspravom. „Nezamislivo je“, kaže F.W. Farrar (*Smith's Dictionary of the Bible*, tom. 2, str. 1038) „temeljiti dokaz za važnu teološku doktrinu na pasusu koji očigledno obiluje jevrejskim metaforama“.

G.M. Gwatkin, u *The Eye for Spiritual Things*, str. 41, o ovom tekstu piše: „Upozoriću vas da je *priča* samo *priča* a ne doslovna činjenica. Dobra je u smislu lekcije koju naš Gospod želi da nas nauči, ali mi ne možemo smatrati da On namerava da nas nauči svemu što izgleda da kaže, na primer da ćemo u raju sedeti u Avramovom krilu“. Profesor hebrejskog je izrazio slično mišljenje: „Pretpostaviti da je namera našeg Gospoda da nam ovde prenese doktrinu međustanja, znači *potpuno nerazumevanje priče*“ (Dr. C.H. Wright, *The Intermediate State*, str. 278).

Koliko retko se dogodi da upozorenja budu poslušana! U svojim učenjima o budućoj kazni fariseji su uneli revoluciju u Starozavetnu misao, upijajući istu platonsku filozofiju, koja čini temelje velikog dela naše sopstvene teologije. Nekoliko apokrifnih i pseudoepigrafskih knjiga pokazuje da je *sheol/pakao* iz Svetog Pisma postao boravište bestelesnih duhova, što je suprotno Starozavetnom opisu groba kao mesta gde „nema rada, ni mišljenja, ni znanja, ni mudrosti“ (Prop. 9:10), i gde mrtvi silaze u tišinu i „ne znaju ništa“ (Prop. 9:5), dok „spavaju u prahu zemaljskom“ (Dan. 12:2).

Fariseji su podelili *sheol/pakao* na dva dela, kako bi uklopili pravednike „u naručju Avramovom“ i zle ljude koji trpe „kletve, bičevanje i mučenje“ (Enoch 22:9-13). Postoje jasne dodirne tačke između Lukinog jezika u priči i učenja fariseja. Ipak, uprkos pozajmljenim izrazima, priča nigde izričito ne govori da se scene nagrade i kazne opisane u stihovima 22-26 dešavaju *pre vaskrsnuća*. Iako se priča može prilagoditi da se uklapa platonskom sistemu trenutnog preživljavanja smrti, veoma je značajno to što Lazar i bogataš nigde nisu prikazani kao bestelesni duhovi ili duše; ali priča (u najmanju ruku stihovi 19-26) se takođe na sasvim zadovoljavajući način mogu čitati i sa biblijskim gledištem na umu. Mi stoga nemamo potrebe da kažemo da je Isus „prilagodio“ svoju priču farisejskoj doktrini zagrobnog života. U svakom slučaju je teško očekivati da se u priči prati tačan sled događaja. Njena namena je drugačija. Upotrebiti samo ovu priču za baziranje shvatanja šta se dešava posle smrti, pored toliko jasnih objašnjenja koja se nalaze na drugim mestima u Svetom Pismu, nije ni malo opravdano.

Mesijanska trpeza

Ukoliko čitamo sa biblijskom eshatologijom na umu, pominjanje siromaha koga Avram nosi u naručju ćemo shvatiti kao paralelu na anđele koji sakupljaju vernike u Carstvo Božje i mesijansku trpezu na Parusiji (Mat. 24:31; Luka 14:15), gde će biti sa Avramom, Isakom i Jakovom i svim vernicima (Mat. 8:11). Za tu nagradu Isus kaže da će doći „o vaskrsenju pravednih“ (Luka 14:14). Ne bi bilo mudro, na osnovu naše priče, reći da Luka sada kaže da ta nagrada stiže u trenutku smrti. Posle sahrane bogataš „podiže oči svoje“ (da li to može biti skrivena referenca koja se odnosi na otvaranje očiju na vaskrsenju?) posle čega nastupaju njegove muke u plamenu (Luka 16:24). Ovde se podsećamo da „Onde će

biti plač i škrgut zuba, kad vidite Avrama i Isaka i Jakova i sve proroke u carstvu Božijem, [na Parusiji] a sebe napolje isterane“ (Luka 13:28). Možda čak i stih 23 ne govori potpuno nedvosmisleno da se mučenje događa u *paklu*, iako se može protumačiti u tom smislu. Zanimljivo je da se u nekim tekstovima, uključujući i Vulgatu, spajaju reči „u *paklu*“ i „sahranjen“, i nova rečenica počinje sa „Podigavši oči...“ (odnosno „*et sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos ...*“). U tom tumačenju ne postoji ništa što bi nagovestilo da je *pakao* mesto za mučenje.

Ukoliko se, međutim, mučenje povezuje sa paklom, tada možda postoji namera asociranja sa jezerom vatre, drugom smrti i mestom za kažnjavanje (Otkr. 20:14). U tom pasusu su prva smrt i *pakao* bačeni u ognjeno jezero, što je onda poznato kao druga smrt. Druga smrt je, za razliku od prve, zaista mesto za odmazdu koja je povezana čak i sa mučenjem (Otkr. 14:10; 20:10), iako se ništa ne govori o večnim mukama. Može se lako desiti da Isus aludira na „novi *pakao*“, koji je povezan sa drugom smrti, koji se značajno razlikuje od *pakla* kod prve smrti, koji se kroz celo Sveto Pismo opisuje kao mesto mira i tišine kako za dobre, tako i za loše i svakako mesto na koje je sam Isus otišao kada je umro (Dela 2:31). Nije potpuno tačno reći da je smrt u potpunosti ukinuta kada se smrt i *pakao* bace u ognjeno jezero (Otkr. 20:14), jer se samo ognjeno jezero naziva druga smrt (Otkr. 21:8) i smrt dakle preživljava u drugom obliku, kao mesto gorenja.

Poetska slikovitost?

Naravno, moguće je ceo razgovor između mrtvih shvatiti kao poetsku slikovitost sličnu pasusu iz Isaije 14:11 gde su mrtvi predstavljeni kao da međusobno razgovaraju. Niko ne treba da doslovno shvati izjavu da se mrtvi pomeraju i govore! U svakom slučaju naša priča ne dozvoljava nijedan ustupak platonskom stavu o preživljavanju u obliku bestelesnog duha, čak i kada se u tom cilju pozajmi jezik fariseja.

Najvažnije je pominjanje očiju, prsta i jezika, što pokazuje da ne postoje naznake preživljavanja u vidu bestelesne „duše“, iako se tradicionalna teologija skoro uvek poziva na ovu priču kao osnovu za doktrinu post-mortem stanja. Međutim da li iko veruje da bogataš *zaista* komunicira sa Avramom u raju? Potpuno doslovno shvatanje priče je ipak korak predaleko!

Raširena upotreba ove priče za propovedanje da se nagrada i kazna dobijaju neposredno posle smrti u današnje vreme, pokazuje veliko pomeranje eshatološke slike, koja je počela da utiče na hrišćansku crkvu još u drugom veku pod uticajem grčke filozofije. Još jednom se vraćamo na tvrđenje Canon Goudge-a koji je smatrao da infiltracija rimskih i grčkih ideja u hrišćansku crkvu predstavlja „katastrofu od koje se nikada nismo oporavili, kako u doktrini, tako i u praksi“. Transformacija hrišćanskih pogleda na budućnost je izazvala opasan poremećaj doktrine vaskrsenja i Parusije. „Antidatiranje“ događaja koji se događaju posle vaskrsenja i Parusije po Svetom Pismu je dovelo do kolapsa eshatološke strukture Novog Zaveta, što predstavlja udarac u srce hrišćanskoj poruci u Carstvu Božjem. Ista takva tendencija prenošenja budućih eshatoloških događaja u sadašnjost se ponovo pojavljuje u sektaškoj teologiji kao 1914. Parusija, i u nekim evangelističkim krugovima, kao uzdizanje pre muka.¹² Doktrina duše, koja preživljava smrt, spada u istu kategoriju. Kao i stalna liberalna tendencija da Carstvo Božije shvatimo kao sadašnju „vladavinu srca“ vernika, umesto po Novom Zavetu kao eshatološko Carstvo koje će se pojaviti na Parusiji. U svakom slučaju, centralna doktrina vaskrsenja je napadnuta (kao što je bila i u Pavlovo vreme – 1. Kor. 15:12; 2. Tim. 2:18), a sa njom i doktrina dolaska Mesije koji će uspostaviti svoje Carstvo.

Lopov na krstu

Postoji jedan stih u Jevanđelju po Luki za koji se smatra da predstavlja dokaz da je Isus očekivao trenutno prisustvo u raj u za sebe i lopova sa krsta na dan raspeća. Nepremostive teškoće, koje podrazumeva takvo tumačenje, se retko uzimaju u obzir. Alan Richardson nas upozorava da taj stih ne čitamo na način koji protivreči opštem Novozavetnom gledištu (*Introduction to New Testament Theology*, str. 346).

E. Earle Ellis nas na sličan način upozorava da uobičajeno tumačenje „nije u skladu sa Isusovim učenjima, koja se mogu pronaći na drugom mestu i sa opštim Novozavetnim pogledima na čoveka i smrt“ (*New Century Bible Commentary on Luke*, str. 269). On se zatim ispravno poziva na Luku 20:27-40 koji pokazuje da život posle smrti za Avrama zavisi od njegovog budućeg vaskrsenja. Po našim prevodima, Isus je rekao lopovu: „Zaista ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raj u“. Da li stvarno treba da shvatimo da je Isus lopovu ponudio mesto u raj u (u koji je Hrist rekao da ide sam, Jevr. 4:14) *odvojeno od vaskrsenja*, i to pre svih vernika uključujući Davida koji u Delima 2:34 „ne iziđe na nebesa“? Zaista, da li je sam Isus očekivao da će biti sa Ocem tog dana, na svetlu njegove izjave Jevrejima da „kao što je Jona bio u truhu kitovom tri dana i tri noći: tako će biti i Sin čovečiji u srcu zemlje tri dana i tri noći“ (Mat. 12:40)? Kako je on mogao biti u raj u na dan svog raspeća, kada je po proročanstvu o njegovoj smrti, koje je citirao Petar, on bio u *paklu* do vaskrsenja (Dela 2:31)? Čak i u nedelju, kada je vaskrsao, on se još nije uzdigao kod Oca (Jovan 20: 17).¹³

Pokušaji da se sačuva tradicionalna šema podrazumevaju sumnjivu egzegezu. Pominjano je da raj ovde nije tamo gde je Otac, već u svetu mrtvih. Ali raj u Svetom Pismu nije u unutrašnjosti zemlje, već u obnovljenom rajskom vrtu, u kome se nalazi drvo života:

„koji pobeđi daću mu da jede od drveta životnog koje je nasred raja Božijeg“ (Otkr. 2:7; 22:2). Niko neće reći da drvo života raste u svetu mrtvih!

Rešenje problema koji predstavlja Isusovo obećanje lopovu može ležati u interpunkciji Luke 23:43. George R. Berry, urednik „Interlinear Literal Translation“ piše: „Nigde u grčkom tekstu ne postoji pouzdana interpunkcija“. Grčki prilog, koji je ovde preveden kao „danas“, se pojavljuje u LXX i Novom Zavetu 221 put. U 170 slučajeva prilog *stoji iza* glagola na koji se odnosi i obično se nalazi u veoma svečanim izjavama: u Starom Zavetu imamo: „Kažem ti danas“, „svedočim ti danas“. Primeri se mogu naći u 5. knj. Mojsijevoj 6:6; 8:11; 10:13; 11:8,17,23; 13:8; 19:9; 27:4; 31:2. Stoga, ne bi bilo ne prirodno kada bismo u Luki 23:43 primenili interpunkciju na sledeći način: „Zaista ti kažem danas, bićeš sa mnom u raju“. Pavle govori na sličan način u Delima 20:26: „Zato vam svedočim u današnji dan, da sam ja čist od krvi svijaju“. U nekoliko prilično ranih rukopisa, u Luki 23:43 se zarez nalazi na tom mestu.¹⁴

Uzevši u obzir molbu lopova, Isusov odgovor ima smisla tako napisan. On je zamolio Isusa da ga se seti kada dođe (na vlast) u svoje Carstvo, odnosno na Parusiji, kada će Carstvo biti uspostavljeno u slavi. Gospodov odgovor je više nego zadovoljavajući za pitanje lopova: on ga uverava da će ga se setiti na taj dan, pre dolaska Carstva. On će zaista biti sa Isusom u raju budućeg Carstva.

Jovan 11:26

Ponekad se tvrdi da Isusova izjava u Jovanu 11:26, „nijedan koji živi i veruje mene neće umreti vavek“, dokazuje da se mrtvi moraju odmah naći u prisustvu Boga. Tako prevedena, ta izjava je u sukobu sa izrekom koja joj prethodi: „koji veruje mene ako i umre živeće“. U Jovanu 5:24 Isus kaže da vernik ima život u budućem dobu,¹⁵ ali to ne eliminiše potrebu za vaskrsenjem poslednjeg dana: „A ovo je volja Onog koji me posla da svaki koji vidi Sina i veruje Ga ima život večni; i ja ću ga vaskrsnuti u poslednji dan“ (Jovan 6:40). Vaskrsenje poslednjeg dana je povezano sa životom u budućem dobu. Tema vaskrsnuća se ponavlja kao refren u stihovima 39, 44 i 54. Vaskrsenje iz groba u život u budućem dobu se jasno propoveda u Jovanu 5:29. Sa tim pasusima na umu mi smatramo da Jovan 11:26 treba shvatiti doslovno (A.H. McHeile, *New Testament Teaching in the Light of St. Paul's*, str. 268): „nijedan koji živi i veruje mene neće umreti vavek“ – *eis ton aiona*, u (budućem) dobu. Imamo paralelu u 8:35: „A rob ne ostaje u kući vavek“ (*eis ton aiona* – AV „ne ostaje vavek“).¹⁶

Život pre vaskrsenja?

Još tri pasusa iz Svetog Pisma se ponekad nude kao podrška gledištu da mrtvi ožive pre vaskrsnuća. Epizoda koja je prikazana u 1. Samuilovoj 28 sadrži takozvano pojavljivanje Samuila posle njegove smrti. Postoje dobri razlozi za verovanje da je vračara, uz pomoć demonskog duha, uspela da oponaša Samuila. Nema nikakvog smisla smatrati da bi Gospod, pošto je odbio da komunicira sa Saulom bilo kojim legitimnim načinom (1. Sam. 28:6), pristao da govori sa njim kroz Samuila, koristeći metode koje je zabranio kao „grozotu“. U svakom slučaju, Saul nije video ništa. Vračara

je jedina videla „Bogove gde izlaze iz zemlje“ i „Starog čoveka... ogrnutog plaštem“. Cela priča izgleda kao slučaj prevare, a komentar u 1. Dnevnika 10:13, u originalu, da je Saul stupio u kontakt sa samim poznatim duhom, umesto, kako je on mislio, Samuilovim duhom. A Samuilo nije bio bestelesna duša.

Na preobraženju Mojsije i Ilija su se pojavili sa Isusom. Događaj je opisan kao vizija (Mat. 17:9), a baš kao i Jovanova vizija događaja, koji se još nisu desili u knjizi Otkrovenja, ne mogu se uzeti kao potvrda stvarnog preživljavanja Mojsija i Ilije. Teško da su vaskrsnuli pre Isusa, prvorođenog, a pisac Poslanice Jevrejima smatra da su svi Starozavetni junaci vere, uključujući Mojsija i proroke, umrli ne primivši obećanu nagradu (Jevr. 11:13, 39). Petar shvata preobraženje kao viziju Parusije (2. Pet. 1:17, 18).

Ponekad se tvrdi da diskusija o vaskrsenju između Isusa i Sadukeja pokazuje da je Isus smatrao da su Avram, Isak i Jakov živi pre vaskrsenja! Međutim, to bi značilo nerazumevanje poente Gospodovog učenja. Budući da su patrijarsi bili (i još uvek su) mrtvi, mora postojati buduće vaskrsnuće, jer Bog nije Bog mrtvih, već živih! (Mat. 22:29-33).

Pakao i učenja apostola

NAŠA NAMERA JE BILA da pokažemo da se tradicionalna ideja *pakla*, kao mesta kazne i nagrade za duše posle smrti, ne može pronaći u Svetom Pismu. Tek posle Novozavetnih vremena su oni, koji su propovedali hrišćanstvo, transformisali *pakao* iz Svetog Pisma u mesto za duše, koje su napustile svoja tela. Biblijska učenja su tako nestala ispod grčkih ideja o prirodi čoveka.

Zanimljiva potvrda ovoga se nalazi u dodatku originalnim, takozvanim apostolskim učenjima. Citiraćemo Bingham's *Antiquities of the Christian Church*, knjiga 10, poglavlje 3, deo 7, „Spuštanje u pakao nije učenje toliko dugo, niti toliko univerzalno kao ostala“. Prvobitni oblik učenja u preciznom poretku navodi okolnosti smrti i vaskrsenja Gospoda: „On je razapet, umro je i sahranjen je; trećeg dana je vaskrsao iz mrtvih“. U toj fazi se ne pominje spuštanje u *pakao*. A ipak, skoro 400 godina posle Hristove smrti pronalazimo izraz „On se spustio u *pakao*“ upotrebljen u Akvilejskom učenju, u kome se, međutim, ne pojavljuje izraz „on je sahranjen“. „Primećujem“, kaže biskup Pearson, „da se u Akvilejskom učenju, gde je ovaj članak [spuštanje u pakao] prvi put prikazan, ne pominje Hristova sahrana; ali reči njihove ispovesti glase ovako: `Pošto ga je razapeo Pontije

Pilat, on se spustio u *pakao (inferno)*`; ne postoji sumnja da iako rimska i orijentalna učenja ne sadrže te reči, *ipak ih tumače kao reč `sahranjen`*. Dakle, izgleda da je prvobitna namera, koja stoji iz stavljanja ovih reči u učenje, bila samo da se opiše sahrana našeg Spasitelja, *ili spuštanje njegovog tela u grob*“ (Pearson on the Creed, art. 5, moje isticanje, citirao H. Constable u *Hades or the Intermediate State*, str. 323ft).

Iz tog razloga u Rimskom učenju postoji izraz „sahranjen“, ali je uklonjen „spustio se u *pakao*“, dok Akvilejsko učenje sadrži izraz „spustio se u *pakao*“, ali ne sadrži „sahranjen“. Možemo zaključiti da je u to vreme spuštanje u *pakao* shvatano kao *ništa drugo nego sahranjivanje u grob*. Ipak, nova ideja je počela da se širi u crkvi – platoniska ideja o duši kao o pravom čoveku na koga ne utiče smrt. Još jednom je zmija napala crkvu suprotstavljajući se božanskoj Reči. Laž da „sigurno nećete umreti“, slogan urođene besmrtnosti, koja je podmuklo uvedena u hrišćansku teologiju, sakrivena u obliku prefinjene filozofije o prirodi čoveka. Platon je počeo da zamenjuje Bibliju. Kao što Oscar Cullmann kaže u svojoj proslavljenoj frazi, „1. Korinćanima 15 je žrtvovana zbog Fedona“. Dok su ljudi spavali, neprijatelj se prikrao.

Platonova pobeda

Doktrina međustanja, koja sadrži ideju o besmrtnosti čoveka, je pomešana sa biblijskom doktrinom vaskrsenja. Duša je otišla u *pakao*, kako kaže Sveto Pismo (Dela 2:31); a ipak duša ne može da umre; dakle *pakao* ne može biti grob; samo telo, stoga, mora otići u grob dok živa duša ide u *pakao* (a kasnije, ukoliko je u pitanju pravednik, u raj), u potpuno svesnom stanju. Učenje se mora prilagoditi kako bi se uklopilo u novu veru. Iz tog razloga je Rimska izjava dodata Akvilejskoj formuli o spuštanju u *pakao*, i

Platon je dobio bitku. Teofilakt ukratko opisuje novu teologiju: „Otkrićete“, on kaže, „da postoji određena razlika između *Pakla* i Smrti; naime, *Pakao* sadrži duše, a smrt tela. *Jer su duše besmrtnne*“ (Teofilakt, citiran u Usher's Answers, pog. 8).

Posledice mešanja Platona sa Hristom, bez krštenja, su vidljive svuda u teologiji 20. veka. Mi moramo imati za cilj obnovu biblijskog učenja, odvojiti naše umove od laži platonskog preživljavanja duše i okrenuti ih istini vaskrsenja iz mrtvih. Ako to učinimo, prestaćemo da zanemarujemo eshatološku šemu, koja je dominantna u našem Novom Zavetu.

Dok *pakao/sheol* u Svetom Pismu označava svet mrtvih gde „bezbožnici prestaju dosađivati, i onde počivaju iznemogli“ (Jov 3:17), i gde mrtvi „spavaju u prahu zemaljskom“¹⁷ (Dan. 12:2), strašna reč *gehenna* ili vatrena *gehenna* opisuje mesto *buduće* kazne za zle bilo na Parusiji (za one koji budu živi u to vreme) ili posle milenijuma, kad vaskrsnu da bi im se sudilo (Otkr. 20: 11-15). Sve dok opstaje verovanje u prirodnu besmrtnost čoveka, proučavaoci Svetog Pisma će se verovatno opredeliti za žalosnu doktrinu beskrajnih svesnih muka za one koji nisu vredni Carstva. Sigurno je da ideja beskrajnih muka, za one koji neće učestvovati u prvom vaskrsenju, zavisi od nebiblijske doktrine neuništivosti duše.¹⁸

Dr. William Temple (1882-1944.), kanterberijski nadbiskup, piše: „Jednu stvar možemo reći sa sigurnošću: večne muke treba izbaciti. Da ljudi nisu prihvatili grčke i nebiblijske ideje o prirodnoj neuništivosti pojedinačne duše, a zatim čitali Novi Zavet sa tim na umu, iz njega bi dobili verovanje, ne o večnim mukama, nego o uništenju“ (*Christian Faith and Life*, London: SCM Press, str. 81).

Svedočanstva antičkih i savremenih naučnika

Zaboravljena ortodoksija Irineja i Justina Mučenika

Malo je poznata činjenica da su najraniji grčki teolozi iz drugog veka protestvovali protiv nebiblijskih gledišta o međustanju, koji su postali duboko ukorenjeni u naše teološke sisteme. Ideju da duša može da preživi smrt van tela, potpuno svesna i u prisustvu Boga i da predstavlja stvarnog čoveka odvojenog od svog tela, su Justin Mučenik i Irinej odbacili kao opasnu jeres. Sledeći odlomci govore sami za sebe. Oba pisca su branili biblijsku doktrinu vaskrsenja od napada grčke filozofije.

Irinej: Protiv jeresi

„Neki koji se ubrajaju u ortodoksne izlaze van predviđenog plana za uzdizanje pravednih i ne znaju ništa od načinima na koje će nam biti podarena neraspadljivost; oni dakle imaju jeretičke stavove. Jer jeretici... smatraju da će se *odmah posle smrti uzdignuti na nebesa*. Te osobe, dakle, koje ne prihvataju da se vaskrsenje odnosi na *celog* čoveka, i daju sve od sebe da ga uklone iz hrišćanskog učenja, ne znaju ništa o planu za vaskrsenje. Oni biraju da ne shvate da, ukoliko stvari stoje kao što oni kažu,

sam Gospod, u koga govore da veruju, nije vaskrsao trećeg dana; već se *odmah pošto je izdahnuo uzdigao*, ostavivši svoje telo na zemlji. Ali činjenica je da je On tri dana boravio na mestu gde se nalaze mrtvi, kao što je Jona tri dana i tri noći bio u kitovom stomaku (Mat. 12:40)...David kaže, u svom proročanstvu: `izvadio si dušu moju iz pakla najdubljeg`. A kada je vaskrsao trećeg dana, on je rekao Mariji, `Ne dohvataj se do mene, jer se još ne vratih k Ocu svom` (Jovan 20:17)...Kako se onda ne zapitaju ljudi koji tvrde...da njihov unutrašnji čovek napušta telo i uzdiže se na nebesa? Jer budući da je Gospod `pošao dolinom sena smrtnoga` (Ps. 23:4), *gde se nalaze duše mrtvih*, a posle vaskrsao u telu, i posle vaskrsenja se uzdigao na nebo, očigledno je da će i duše njegovih sledbenika takođe...otići na to nevidljivo mesto...i tamo ostati *do vaskrsenja*, čekajući taj događaj; zatim će primiti svoja tela i uzdignuti se *celi*, telesno, baš kao što se Gospod podigao, do Boga. Baš kao što se naš Gospod nije *odmah* uzdigao na nebo, već je čekao vreme svog vaskrsnuća...tako i mi treba da čekamo vreme našeg vaskrsnuća.“

„Dakle, ukoliko su stavovi određenih ortodoksnih osoba proistekli iz jeretičkih izvora, oni ne poznaju Božje namere u vezi vaskrsnuća pravednih i o zemaljskom carstvu koje je *početak neraspadljivosti*; jer oni koji su vredni tog carstva će se postepeno privikavati na preuzimanje božanske prirode“ (Knjiga 5, pog. 31, 32, *Ante-Nicene Fathers*, Eerdmans, Tom 1, str. 560, 561).

Justin Mučenik: Dijalog sa Trifonom

„Ukoliko se nađete sa nekima koji sebe nazivaju hrišćanima, ali ne priznaju istinu vaskrsenja i hule protiv Boga Avrama, Isaka i Jakova; koji kažu da nema vaskrsenja mrtvih, *i da njihove duše idu u raj kada umru: ne*

pomišljajte da su oni hrišćani; baš kao što, kad bi dobro razmislili, ne možemo reći da su Saduceji, ili slične sekte kao što su Genisti, Meristi, Galilejci, Helenisti, Fariseji, Baptisti, Jevreji, već se samo nazivaju Jevrejima, zato što obožavaju Boga rečima, na način na koji je Bog rekao, ali su im srca daleko od Njega. Ali ja i ostali koji su pravi hrišćani u svakom smislu smo sigurni da postoji vaskrsenje iz mrtvih i hiljadu godina u Jerusalimu, koji će tada biti izgrađen, okićen i proširen, baš kao što su to rekli proroci Jezekilj, Isaija i ostali“ (Dialogue with Trypho, pog. 80, Ante-Nicene Fathers, Tom 1, str. 239).

Svedočenje naučnika

Reči ovih ranih glasnogovornika vere se čuju i u naše vreme zahvaljujući pisanju Alan Richardsona, D.D.:

Pisci Biblije, čvrsto se pridržavajući ubeđenja da stvoreno uređenje svoje postojanje duguje mudrosti i ljubavi Boga i da je stoga suštinski dobro, ne bi mogli da zamisle život posle smrti van tela („I da se obučeni, ne goli nađemo“ – 2. Kor. 5:3), već kao obnovu bliskog jedinstva tela i duše, pod novim uslovima, koje predstavlja život koji oni poznaju. Zato se o smrti mislilo kao o *smrti celog čoveka*, a fraze kao što su „oslobađanje od smrti“, neraspadljivost ili besmrtnost se jedino ispravno mogu upotrebiti da opišu ono što se podrazumeva pod izrazom večni ili živi Bog „koji sam ima besmrtnost“ (1. Tim 6:16). Čovek ne poseduje osobinu besmrtnosti u sebi, već je mora, ukoliko želi da pobedi destruktivnu moć smrti, *primiti* kao dar od Boga „koji podiže Hrista iz mrtvih“, i skloniti smrt sa sebe kao ogrtač koji ga pokriva (1. Kor. 15:53, 54). Upravo je kroz život i smrt Isusa Hrista ta mogućnost za čoveka (2. Tim. 1:10) ugledala svetlost dana i potvrđena je nada da se raspadljivost (Rim. 11:7), koja predstavlja univerzalnu karakteristiku ljudskog života, može uspešno prevazići (*A Theological Word Book of the Bible*, str. 111, 112, moje isticanje).

Floyd Filson nas upozorava na opasnost koju predstavlja grčka filozofija. On tvrdi da se ona infiltrirala u našu teologiju, što bi Novi Zavet osudio.

Primarno carstvo Novog Zaveta nije pagansko okruženje, već jevrejsko

nasleđe i okruženje... Naša tradicionalna učenja i teologija nas često navode da razmišljamo na način koji nam diktiraju paganski a pogotovo grčki koncepti. Mi znamo da su najkasnije u drugom veku počeli sistematski naponi apologeta da pokažu kako se hrišćanska vera najbolje usavršava kroz grčku filozofiju... Pažljivo proučavanje Novog Zaveta mora zaustaviti svaku tendenciju da se Novi Zavet smatra grupom dokumenta koji izražavaju paganski um. Carstvo te knjige primerno predstavlja judaizam i Stari Zavet...

Novi Zavet uvek sa neodobravanjem, a ponekad i sa otvorenom osudom, govori o paganskim kultovima i filozofijama. U suštini se slaže sa jevrejskim prezirom prema paganskom društvu (*The New Testament Against its Environment*, str. 26, 27).

Fundamentalnu zbuđenost u vezi života posle smrti, koja je prodršla jako duboko u naše mišljenje, je dobro opisao Dr. Paul Althaus u svojoj knjizi, *The Theology of Martin Luther* (Philadelphia: Fortress Press, 1966, str. 413, 414):

Nada rane crkve je bila usmerena na vaskrsenje poslednjeg dana. Ono prvo poziva mrtve u večni život (1. Kor. 15; Fil. 3:21). To vaskrsenje se dešava čoveku, a ne samo telu. Pavle ne govori o vaskrsenju „tela“ već „mrtvih“. Ovo shvatanje vaskrsenja povlači shvatanje smrti, tako da pogađa celog čoveka... Originalni biblijski koncepti su zamenjeni idejama helenističkog i gnostičkog dualizma. Novozavetna ideja vaskrsenja, koje se odnosi na celog čoveka, je moralo da ustupi mesto besmrtnosti duše. Poslednji dan takođe gubi svoj značaj budući da su duše već primile sve što je od ključnog značaja mnogo ranije. Eshatološka pažnja više nije snažno usmerena na dan Isusovog dolaska. *Razlika između ovoga i Novozavetne nade je veoma velika* (moje isticanje).

Veliki broj eksperata za Bibliju potvrđuje naše stavove:

Proslavljeni *Interpreter's Dictionary of the Bible*: „Nijedan biblijski tekst ne opravdava izjavu da se duša odvaja od tela u trenutku smrti“ (Tom 1, str. 802).

Companion Bible od E.W. Bullinger, o 2. Korinćanima 5:8: „Skoro je zločin kada neko izabere određene reči i složi ih u rečenicu, ne samo bez obaziranja na kontekst, već ignorišući ostale reči u stihu, i citira reči `otići od tela, i ići ka Gospodu` sa namerom da eliminiše vaskrsenje (koje je tema celog pasusa) kao da je nepotrebno; i kao da je `ići ka Gospodu` moguće bez njega.“

Families at the Crossroads, Rodney Clapp (str. 95, 97): „Prateći grčku i srednjevekovnu hrišćansku misao, mi često oštro razdvajamo dušu i telo i naglašavamo da duša može da preživi smrt. Štaviše, imamo tendenciju da verujemo da duša koja je izašla iz tela odlazi u raj, u prijatnije i potpuno živo postojanje. Mi pogrešno zamišljamo hrišćansku nadu kao individualnu stvar, pojedinačne duše odlaze u raj. Ali ništa od ovoga nije postojalo kod Izraelaca.“

Martin Luther: „Mislim da ne postoji deo Svetog Pisma koji snažnije govori o mrtvima koji su zaspali od Prop. 9:5 (‘mrtvi ne znaju ništa’) i koji ne znaju ništa o našem stanju – nasuprot pominjanju svetaca i fikcije čistilišta“.

John Wesley, osnivač Metodističke crkve, *Sermon on the Parable of Lazarus*: „Zaista je veoma rašireno mišljenje da duše dobrih ljudi, čim napuste telo, idu odmah u raj; ali to mišljenje nije ni najmanje utemeljeno na Božjim rečima. Naprotiv, naš Gospod kaže Mariji posle vaskrsenja, ‘Ne dohvataj se do mene, jer se još ne vratih k Ocu svom’.“

Shirley Guthrie, *Christian Doctrine*, str. 378: (dr. Guthrie je professor sistematske teologije na Kolumbija teološkom seminaru. Njena knjiga iz koje je uzet ovaj odlomak je poznata kao „klasičan tekst“).

„Moramo govoriti o gledištu, koje je sa stanovišta hrišćanske vere *lažno* optimistično, zato što ne shvata smrt dovoljno ozbiljno... Budući da je stanovište koje ćemo kritikovati i odbaciti ono za šta mnogi veruju da je temelj hrišćanske nade za budućnost... mi ga odbacujemo ne da bismo uništili nadu u večni život, već da bismo odbranili autentično biblijsku hrišćansku nadu... *Mi govorimo o verovanju u besmrtnost duše*. Ovu doktrinu nisu propovedali sami pisci Biblije, već je uobičajena u [paganskim] grčkim i orijentalnim religijama antičkog sveta u kojima je hrišćanska crkva rođena. Neki od najranijih hrišćanskih teologa su bili pod njenim uticajem, čitali su Bibliju na taj način i uveli je u crkvenu misao. Ona je sa nama od tada. Kalvin ju je prihvatio, kao i klasična, Vestminsterska, veroispovest reformisanih crkava. Po ovoj doktrini, moje telo će umreti, ali *ja sam neću zaista umreti*... Ono što se zapravo dešava sa mnom kada umrem je da moja besmrtna duša napušta moje smrtno telo. Moje telo umire, ali *ja sam nastavljam da živim* i vraćam se u duhovni svet iz kog sam došao i kome zaista pripadam. Ukoliko pratimo protestantsku reformaciju, koja u potrazi za temeljima vere, koristi samo Sveto Pismo, mi moramo odbaciti tu tradicionalnu nadu za bu-

dućnost zasnovanu na besmrtnosti duše...Smrt ne znači da je besmrtni deo nas otišao da živi na nekom drugom mestu. To znači da nas je život napustio i da smo mrtvi. Po Svetom Pismu...moja duša je isto tako ljudska, stvorena, konačna – i *smrtna* – kao i moje telo. Ona je jednostavno život mog tela...Ako je naša nada, sopstvena ugrađena besmrtnost, mi nemamo nikakvu nadu“.

Robert Capon, *Parables of Judgment*, Eerdmans, 1989, str. 71: „Još jedna teološka tema, dok se bavimo vaskrsenjem i suđenjem. Možda najveća prepreka na putu ka sagledavanju Isusovog suda, kao velike tajne kazne, je naša nesrećna preokupacija idejom besmrtnosti duše. Ta doktrina je nehebrejski filozofski balast koji nosimo još od vremena kada je crkva ušla u široki svet grčke misli. Zajedno sa njoj pridruženom idejom o [trenutnom] `životu posle smrti`, ona nije donela skoro ništa osim nevolje: oba koncepta se sukobljavaju sa ozbiljnim shvatanjem vaskrsenja mrtvih kao jedine osnove za suđenje.“

Prof. Earle Ellis, *Christ and the Future in NT History* (Brill, 2000): „Platonsko gledište, da suštinska osoba (duša/duh) preživljava fizičku smrt, ima ozbiljne implikacije na Lukinu hristologiju i njegovu teologiju istorijskog spasenja...Za eshatologiju ono predstavlja platonizaciju hrišćanske nade, iskupljenje *od* vremena i materije. Luka, nasuprot tome, postavlja pojedinačno spasenje (i gubitak) u trenutak vaskrsenja *u* vremenu i materiji poslednjeg dana. On podvlači da je Isus vaskrsao `u telu` što ga čini `prvim koji je vaskrsao iz mrtvih`, model za shvatanje `ulaska u slavu`“.

„Antropološki dualizam je ušao u misao crkve, u najvećoj meri, putem *velike sinteze hrišćanstva i grčke filozofije* koju su sproveli Kliment i Origen. On je zasenio ranohrišćansku nadu za povratak Hrista i vaskrsenje mrtvih [i Carstvo Božje na zemlji]. Ali on ne postoji u Novozavetnom hrišćanstvu i može se pronaći kod Luke samo ako neko čita tekstove kroz sočiva napravljena u Atini, kao što su to činili hrišćanski oci“ (str. 127).

„...iako smrt nije ispunjenje spasenja za pojedinca, tokom smrti svako ostaje pod Hristovom vlašću i njegovom brigom...(ali) iako mrtvi hrišćani ostaju u vremenu, oni ne osećaju vreme. Jaz u njihovom postojanju između njihove smrti i vaskrsenja poslednjeg dana ovog doba je, za njih, samo jedan trenutak. Za njih se veliki i slavni dan Hristove Parusije nalazi samo jedan

trenutak u budućnosti. `Međustanje` je nešto što živi opažaju u vezi mrtvih, a ne nešto što mrtvi opažaju u odnosu na žive ili na Hrista“.

„Oni sa sočivima načinjenim u Atini, kojih je mnogo u hrišćanskoj tradiciji, vide *dosta drugačiju sliku*. Oni smatraju da deo osobe, duša, ne podleže prestanku postojanja (pa stoga nije ni deo prirodnog sveta), već se pri smrti, tela `odvaja` u bestelesno blaženstvo ili, po varijaciji na temu, da postoji vaskrsenje pri smrti kada se fizičko telo menja za duhovno telo, koje se već nalazi u nama [ovo bi uništilo program dat u 1. Kor 15 i na mnogim drugim mestima]“.

„Iako poseduju mnoge tradicionalne korene i veze, takve teologije su, po mom mišljenju, potpuno pogrešno shvatile Pavlovu eshatologiju istorijskog spasenja. To je zato što Pavle smatra telo osobom, a osobu fizičkim telom i insistira na vaskrsenju tela, koje se događa pri Hristovoj Parusiji, koja objedinjuje lično iskupljenje sa iskupljenjem preobraženjem celog fizičkog kosmosa. Transformisano fizičko telo vernika će biti uzeto sa zemlje Božjom svemoćnom stvoriteljskom reči [na Parusiji] kao i transformisano Hristovo telo i prvobitno beživotno telo na Postanju“ (str. 177, 178).

Poziv

Razlika između primljene tradicije i učenja Svetog Pisma, po nama, predstavlja razliku između istine i laži, između učenja apostola i otrova gnosticizma.¹⁹ Posledice te toliko raširene i fundamentalne greške su pogubne za veru. Autoriteti koje smo citirali, kao i mnogi drugi, čije proteste nismo mogli da navedemo zbog nedostatka prostora, govore da ono što zagovara naša studija nije lično mišljenje, već stav koji podržavaju odgovorni proučavaoci Svetog Pisma. Svakako je došlo vreme da se doktrinarni jaz, koji razdvaja savremenu religiju i Novi Zavet, shvati ozbiljno.

Očigledno je da tradicionalne teološke ideje, koliko god dugo one uživale popularno odobravanje, ne predstavljaju nužno siguran put ka učenjima Novog Zaveta. U nekim delovima je ceo teološki sistem

(uključujući i verovanje da je Marija potpuno aktivna kao matrijarh na nebu) postavljen na lažnoj pretpostavci da su mrtvi živi na nebu. Ipak Sveto Pismo kaže da David nije otišao na nebo (Dela 2:34), da *niko* nije otišao na nebo osim Isusa (Jovan 3:13) i da junaci Starog Zaveta „pomreše ne primivši obećanja“ (Jevr. 11:13). Veoma je značajno da se prva laž zabeležena u Svetom Pismu upravo odnosi na podršku urođenoj besmrtnosti čoveka. Upravo je Zmija, Sotona, izjavila „Nećete vi umreti“, što potpuno protivreči božanskoj izjavi da „umrećeš“ (1. knj. Mojsijeva 2:17). Potpuno je nemoguće pomiriti molitvu upućenu Mariji i svecima sa apostolskim učenjima, kada su svi oni, kako Novi Zavet kaže, „zaspali“ u smrti, čekajući prvo vaskrsnuće (Dan. 12:2; Jovan 5:28, 29).

Ukoliko neki prigovori, da je obećanje trenutnog odlaska u raj utešnije od sigurnog vaskrsenja pri drugo dolasku Isusa, mi odgovaramo da je uzaludno davati utehu sa propovedaonice ukoliko ona nije čvrsto utemeljena na Božjoj Reči. Zaista, u Bibliji postoje ozbiljna upozorenja u vezi osude koja će pasti na one koji ne govore u skladu sa Božjim otkrovenjem (Jer. 23:16-18, 21, 22). Samo ako govori istinu propovednik se može nadati spasenju sebe i svojih vernika (1. Tim. 4:16). A nesumnjivo je da će ovi drugi biti zahvalni svom svešteniku, zato što im je rekao ono što *treba* da čuju iz Biblije, umesto onoga što *žele* da čuju.

Svako ko traga za istinom hrišćanske vere, mora imati dužnost da k srcu uzme ozbiljno Isusovo upozorenje da je obožavanje u okviru ljudske tradicije, umesto otkrivene istine, uzaludno obožavanje (Mat. 15:9), jer svi oni koji pristupaju Bogu to moraju činiti „duhom i istinom“ (Jovan 4:24). Moramo posvetiti pažnju mogućnosti da je naša tradicija zamaglila centralnu biblijsku doktrinu vaskrsenja i biblijsku eshatologiju u celini, uključujući Carstvo Božje, koje će biti uspostavljeno posle vaskrsenja. Iz tog razloga mi pozivamo na preispitivanje ovog pitanja od ključnog značaja, u interesu obnove biblijske vere.

Na svetlu priznatih činjenica iz crkvene istorije, naš zadatak je jasan: čišćenje naših tradicionalnih učenja od stranih ideja koje su u njih uneta neposredno posle Novozavetnih vremena i koja ne pripadaju čistoj biblijskoj veri:

Na stranama Starog i Novog Zaveta, bistre vode otkrivene istine teku kao veličanstvena reka. To Bog, koji jedini ima besmrtnost, čoveku i verniku nudi Njegov božanski, neraspadljivi, život.

Ali pored ovog toka teče mutna reka paganske filozofije, koja govori o ljudskoj duši, božanskoj suštini, koja je večna, preegzistentna i koja će nadživeti telo.

Posle smrti apostola dve reke su se spojile u jedinstvo mutne vode. Malo po malo, spekulacije ljudske filozofije su se pomešale sa božanskim učenjima.

Sada je zadatak evangelističke teologije da razdvoji te nespojive elemente, da eliminiše paganski element, koji se nametnuo kao uzurpator u središtu tradicionalne teologije; da obnovi vrednost biblijskog elementa, koji je jedini istinit i koji jedini odgovara prirodi Boga i čoveka koga je On stvorio.²⁰

Beleške

¹ Takođe je istina da čovek ima „život“ ili „dušu“. Ali ovde „duša“ ne znači „besmrtna duša“.

² Uzdizanje na nebo u ovoj Isusovoj izjavi se može još i odnositi na poznavanje božanskih tajni mudrosti, vidi 5. knj. Mojsijeva 30:12.

³ Alternativno, Stefan citira Psalm 31:5 gde David, koji nije na samrti, kaže „U Tvoju ruku predajem duh svoj“. Stefan će oživeti na vaskrsenju zajedno sa vernicima (1. Kor. 15:22, 23).

⁴ Jevrejima 12:23 kaže da je cela crkva *napisana* na nebu i sastoji se od svih koji su savršeni. Ne kaže se da su mrtvi živi na nebu pre vaskrsenja kao duhovi, koji su napustili telo!

⁵ Dodatna konfuzija je napravljena prevođenjem treće reči *Tartaros* sa „pakao“. *Tartaros*, odnosno verbalno oblik izveden iz te reči, se pojavljuje samo u 2. Pet. 2:4 i označava mesto zatočeništva palih anđela, a ne ljudi.

⁶ Carevi u *sheol*-u su poetično prikazani kako se obraćaju propalom caru Vavilona kome su obećani moljci kao krevet i crvi kao pokrivač (Isa. 14:10, 11).

⁷ „Život večni“ iz Danila 12:2 je doslovno „život u budućem dobu“ mesijanskog Carstva na zemlji (Mat. 5:5; Otkr. 5:10). Ekvivalent u Novom Zavetu – „život večni“ – je tehnički izraz koji se takođe treba tumačiti kao „život u budućem dobu“ (vidi beleška 15).

⁸ Pogledajte odličnu diskusiju u *The First Epistle of St. Peter*, E.G. Selwyn, str. 198, 199.

⁹ *In the End God*, str. 91.

¹⁰ Meinstrim „ortodoksija“ može mnogo naučiti od posla koje obavljaju takozvane „sekte“, čija briga u vezi biblijske istine često razotkriva neznanje i apatiju onih koji redovno idu u crkvu.

¹¹ U 1. Solunjanima 4:16,17, Pavle opisuje kako ćemo biti „sa Gospodom“ – kroz vaskrsenje i drugi dolazak.

¹² Pogledati 2. Tim. 2:18 za sličan pokušaj prenošenja eshatološke budućnosti u sadašnjost.

¹³ Tvrdnja da je raj u *paklu* nema nikakvo utemeljenje u Svetom Pismu. Smeštanje raja u *pakao* znači da su Isus i lopov bili zajedno, obojica mrtvi, samo tri dana! Prilikom svog vaskrsenja Isus bi ostavio lopova u raj, jer je samo Hrist vaskrsao (1. Kor. 15:23).

¹⁴ *Das Neue Testament*, koji je preveo Wilhelm Michaelis, Kröner Verlag,

1934. kaže, „I reče mu Isus: Zaista ti kažem danas: bićeš sa mnom u raj“ . Reč „danas“ verovatno pripada prvom delu rečenice.

¹⁵ Pravilno tumačenje izraza „život večni“ je „život u budućem dobu“. Videti Barratt, *Gospel According to John*, str. 26, 179; Vincent Taylor, *Commentary on Mark*, str. 426; Nigel Turner, *Christian Words*, str. 455ff.

¹⁶ Alternativno, oni za koje se kaže da nikada neće umreti su oni koji dožive Parusiju. O njima Pavle jasno govori u 1. Solunjanima 4:15.

¹⁷ Sa interesovanjem primećujemo komentar D.E.H. Whiteley-a da ovo može značiti samo nesvestan san (*The Theology of St. Paul*, str. 266). Ali Danilo 12:2 je svakako *locus classicus* biblijske doktrine smrti i vaskrsnuća.

¹⁸ Duge muke „va vek veka“ čekaju Sotonu, zver, i lažnog proroka (Otkr. 20:10). Isus govori o ubijanju duše u *gehenna*-i (Mat. 10:28).

¹⁹ Treba obratiti pažnju da Pavle daje nedvosmisleno upozorenje u vezi opasnosti lažnog *gnosis*-a u svojoj prvoj poslanici Timotiju: „Pazi na sebe i na nauku...jer ovo čineći spašćeš i samog sebe i one koji te slušaju“ (1. Tim. 4:16). „Sačuvaj što ti je predano, kloni se poganih, praznih razgovora i prepiranja lažno nazvanog razuma [*gnosis*]“ (1. Tim. 6:20).

²⁰ Alfred Vaucher, *Le Probleme deL' immortalite*, 1957, str. 6.

Indeks biblijskih citata

1. knj. Mojsijeva

1:20	16, 17
1:21	16, 17
1:24	16, 17
1:30	16, 17
2:7	16,20
2:17	69
7:14	20
7:22	20
37:35 2	5

3. knj. Mojsijeva

17:11	17
21:11	18

4. knj. Mojsijeva

6:6	9
16:31, 32	24

5. knj. Mojsijeva

6:6	56
8:11	56
10:13	56
11:8	56
11:17	56
11:23	56
13:8	56
19:9	56
27:4	56
30:12	71
31:2	56

1. Samuilova

28	57
28:6	57

1. Carevima

2:10	25
------	----

1. Dnevnika

10:13	58
-------	----

Jov

3:17	61
14:11-15	26
34:14,15	21

Psalmi

6:5	9,25
9:17	51
13:3	9,25
16:10	25
23:4	63
31:5	71
49:12	17
89:48	24
104:29	20
115:17	25
146:4	9,21,25

Propovednik

3:19	20
3:19, 20	17
3:20	20
9:5	9,25,51,66
9:10	51
12:7	20

Isaija

5:14	25
14:10, 11	71
14:11	25, 53

Isaija

14:15	25
14:18	25
14:19	25
14:20	25

Jeremija

23:16-18	69
23:21	69
23:22	69

Jezekilj

18:4	9, 18
18:20	9, 18
5:24	57

Danilo

12:2	10,11,22,26 51,61,69,71
12:13	23

Matej

5:5	71
7:22,23	8
8:11	52
10:28	72
11:29	18
12:40	55, 63
15:6	8
15:9	8,69
17:9	58
22:29-33	58
24:31	52
27:52	26

Luka

13:28	52, 53
14:14	52
14:15	52

Luka

16:19-26	52
16:19-31	50-54
16:22-26	52
16:23	53
16:24	52
20:27-40	55
23:43	55-56
23:46	21

Jovan

3:13	10, 69
4:24	69
5:21	29
5:28,29	10,50,69
5:29	57
6:39	57
6:40	57
6:44	57
6:54	57
8:35	57
11:11	22,26
11:14	22
11:26	57
11:43	22
11:44	22
20:17	55, 63

Dela

2:27	25,29
2:29	10,27
2:31	25,53,55,60
2:34	10,27,55 ,69
2:41	18
2:43	18
3:23	18

Dela

7:59,60	21
7:60	27
10:41	4
13:36	27
20:26	56

Rimljanima

2:7	9
2:9	18
8:11	29
8:17	46
8:23	46
8:28	46
8:29	46
11:7	64
13:1	18
16:3	18

1. Korinćanima

7:39	27
11:30	27
15	12,37 ,38,39,43, 44,45,49,60,65
15:3-8	3, 4
15:6	27
15:11-19	3, 4
15:12	55
15:18	27
15:20	10
15:22	29, 37
15:22,23	10, 71
15:23	6,37,42,46,71
15:29	37
15:37	47
15:42	37
15:45	18

1. Korinćanima

15:47	16,44,45
15:50-54	37
15:51, 52	46
15:52	11
15:52, 53	46
15:53, 54	64
15:54	44

2. Korinćanima

4:13-5:2	45
4:14	44,47
4:16	44, 47
4:17	47
4:18	47
5	35,42,44,47-48,49
5:1-8	13, 39
5:2	44, 47
5:3	64
5:3,4	23, 47
5:4	44,46
5:5	47
5:6	47
5:6-8	46
5:8	42,47,48
5:10	48
5:11	47
7:3	46

Galatima

1:4	47
-----	----

Efescima

4:18	30
------	----

Filipljanima

1:21-23	35,48,49
1:23	42,43,46,49
3:11	43,46,49
3:11-14	36
3:11-21	43
3:20	36,43,45
3:21	36,65

Kološanima

3:4	46
-----	----

1. Solunjanima

4	38,42,43,49
4:13	27
4:13ff	49
4:13-18	12
4:14	38
4:15	72
4:16, 17	46,71
4:17	48, 49
5:10	38

1. Timotiju

4:8	47
4:16	69, 72
6:15, 16	9
6:16	64
6:20	72

2. Timotiju

1:10	9,64
2:18	55, 71
4:1	33

Jevrejima

4:14	10,55
11:13	27,58,69
11:13, 14	10
11:39	27,58
12:23	71

Jakovljeva

2:26	21
------	----

1. Petrova

3:19	29
3:20	18,30

2. Petrova

1:17, 18	58
2:4	30,71
2:14	18
3:4	27

1. Jovanova

3:2	48
-----	----

Otkrovenje

2:7	56
5:10	71
14:10	53
16:3	17, 18
20:1-6	6
20:4	18
20:10	53,72
20:11-15	50,61
20:13	25
20:14	53
21:8	53
22:2	56

„Moj utisak je da usklađenost mišljenja u crkvi i dalje više pod uticajem nehrišćanske ideje o besmrtnosti duše, nego bilo koje zamisli dobijene pažljivim slušanjem svedočanstva Novog Zaveta“ (Neill Q. Hamilton, "The Last Things in the Last Decade," *Interpretation*, April, 1960.).

„Hrišćani se danas sve više pitaju da li su prihvaćena gledišta o ljudskoj prirodi i budućoj kazni dobijena iz filozofije i tradicije, ili iz Svetog Pisma. Oni počinju da sumnjaju da veći deo sadašnje teologije potiče iz ljudske filozofije. Sada počinju da sumnjaju da su autoriteti na polju religijskog mišljenja, za koje su mislili da su autoriteti Hrista, njegovih proroka i njegovih apostola, zapravo autoriteti zlog duha, Platona i različitih otaca koji su od njega dobili veći deo svoje teologije“ (Canon H. Constable, *Hades, or the Intermediate State of Man*, 1893, str. 278).

„Smrt za hrišćanina ne znači prelazak iz jednog oblika postojanja u drugi, već uništenje života, prelazak iz postojanja u nepostojanje. Svi hrišćanski mislioci su pokušali da izbegnu ovaj pojam smrti kao potpunog uništenja života. Kada su u tome uspevali, učinili su da ideja vaskrsenja skoro potpuno izgubi smisao“ (Seiichi Hatano, *Time and Eternity*, 1949, str. 214).